

**VYTVÁRANIE PROTIPREDSUDKOVEJ
KLÍMY V TRIEDE**

Diplomová práca

Študijný program: Učiteľstvo pre primárne vzdelávanie

Študijný odbor: 1.1.5 predškolská a elementárna pedagogika

Školiace pracovisko: Katedra pedagogiky PF UKF

Školiteľ: PaedDr. Jana Hanuliaková, PhD.

Nitra 2012

Bc. Patrícia Majtášová

POĎAKOVANIE

Touto cestou vyslovujem poďakovanie konzultantovi PaedDr. Jane Hanuliakovej za pomoc, odborné vedenie, cenné rady a pripomienky pri vypracovaní diplomovej práce.

ABSTRAKT

MAJTÁSOVÁ, Patrícia: *Vytváranie protipredsudkovej klímy v triede*. [Diplomová práca] / Patrícia Majtášová- Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. Pedagogická fakulta; Katedra pedagogiky. Konzultant: PaedDr. Jana Hanuliaková, PhD. Stupeň odbornej kvalifikácie: Magister /Mgr./- Nitra: PF UKF, 2012.

V diplomovej práci sa zaoberáme vytváraním protipredsudkovej klímy v triede. Práca je rozdelená na teoretickú a výskumnú časť. V teoretickej časti v prvej kapitole sa zameriavame na vysvetlenie pojmu klíma a pojmov, ktoré s klímou školy a triedy súvisia a na jednotlivé typy školskej klímy. V druhej kapitole uvádzame faktory, ktoré ovplyvňujú klímu triedy. Tretia kapitola obsahuje metódy a prístupy ku skúmaniu klímy triedy. Naším záujmom bolo aj priblíženie témy multikultúrnej výchovy. Posledná kapitola je zameraná na výskumnú časť kde opisujeme ciele, hypotézy a metodiku výskumu. Prostredníctvom výskumných metód sme zisťovali ako vnímajú a hodnotia klímu školy a triedy žiaci. Uvádzame tu uplatnenie výsledkov výskumu v praxi a odporúčania pre prax.

Kľúčové slová: klíma triedy, klíma školy, učiteľ, žiak, multikultúrna výchova

ABSTRAKT

Bildung das Vorurteil Klimas in der Klasse. [Diplomarbeit] / Patrícia Majtášová-Universität von Konštantín Filozof in Nitra. Der Kateder von Pädagogik. Pädagogische Fakultät, Fachberater: PaedDr. Jana Hanuliaková, PhD. Kvalifikation: Magister /Mgr./-Nitra: PF UKF, 2012.

In der Diplomarbeit beschäftigen wir uns mit der Bildung des Klimas in der Klasse. Die Arbeit ist in zwei Teile geteilt - theoretische und Forschungsteil. In der theoretischen Teil beschäftigen wir uns mit der Erklärung des Begriffs Klima und der Begriffen, die mit dem Klima der Schule und Klasse zusammenhängen. Wir beschäftigen uns auch mit Typen des schulischen Klimas. Im zweiten Kapitel führen wir Faktoren, die das Klima der Klasse beeinflussen. Drittes Kapitel enthält Methoden und Einlassen zur Untersuchung Klimas in der Klasse. Wir wollen auch das Thema der multikulturellen Erziehung ernähren. Das letzte Kapitel beschäftigt sich mit der Forschung. Wir beschreiben die Ziele, Hypothesen und Methodik der Forschung. Mit der Hilfe der Forschungsmethoden haben wir festgestellt, wie die Schülern das Klima der Schule und der Klasse zensieren. Wir führen die Ergebnisse der Forschung in der Praxis und Empfehlungen für Praxis.

Schlüsselworte: Klima der Klasse, Klima der Schule, der Lehrer, der Schuler, multikulturelle Erziehung.

OBSAH

ZOZNAM TABULIEK, GRAFOV A SCHÉM

ÚVOD

1	ZÁKLADNÉ A SÚVISIACE POJMY KLÍMY	9
1.1	Vymedzenie pojmu klíma	9
1.2	Klíma školy a jej typy.....	10
1.3	Klíma triedy a jej klasifikácia.....	14
1.3.1	Klasifikácia klímy triedy	15
2	KLÍMA TRIEDY	19
2.1	Pozitívna klíma triedy	19
2.2	Činitele ovplyvňujúce klímu triedy	21
3	TVORBA PROTIPREDSUDKOVEJ KLÍMY TRIEDY	23
3.1	Determinanty podieľajúce sa na tvorbe protipredsudkovej klímy triedy.....	23
3.2	Skúmanie klímy triedy	33
3.2.1	Metódy skúmania klímy triedy	34
3.3	Multikultúrna výchova	38
3.3.1	Základné pojmy multikultúrnej výchovy	39
3.3.2	Metódy a formy multikultúrnej výchovy	42
4	PROTIPREDSUDKOVÁ KLÍMA TRIEDY	47
4.1	Ciele, úlohy a hypotézy výskumu	47
4.2	Charakteristika výskumnej skupiny	48
4.3	Organizácia výskumu	48
4.4	Metódy a metodika výskumu	48
4.5	Analýza a interpretácia výsledkov výskumu	50
4.6	Overenie hypotéz	59
4.7	Uplatnenie výsledkov v praxi	59

ZÁVER

POUŽITÁ LITERATÚRA

PRÍLOHY

ZOZNAM TABULIEK, GRAFOV A SCHÉM

Tabuľka č.1 : Vzťahy medzi prostredím, klímou a atmosférou	9
Schéma č. 1: Činitele ovplyvňujúce klímu triedy.	22
Schéma č. 2: „ Terč“	37
Tabuľka č. 2: Ilustratívne znázornenie nášho výskumu	50
Graf č. 1: „Rád chodíš do školy?“	51
Graf č. 2: „Prečo máš rád svoju triedu?“	52
Graf č. 3: „Čo sa ti nepáči vo vašej triede?“	53
Graf č. 4: „Ako by si sa cítil, keby si mal v triede černocho?“	54
Graf č. 5: „ S kým by si chcel byť kamarátom?“	55
Graf č. 6 : Hodnoty kontrolnej skupiny pred a po programe.	56
Tabuľka č.3: „ Mám rád ľudí, ktorí...“	57
Tabuľka č.4: „ V našej triede...“	57
Tabuľka č. 5: „ Medzi spolužiakmi sa cítim...“	57
Tabuľka č.6: „ Môj kamarát by mal...“	58
Tabuľka č. 7: „ V našej triede mám najradšej...“	58

ÚVOD

Škola je prostredie, v ktorom sa stretávajú žiaci z rôznych rodín poznačených predsudkami, množstvom vierovyznaní, národností, nárečí, a to môžu byť bariéry vo výchove a vzdelávaní. Úlohou školy je hlavne rozvíjať žiaka, jeho osobnosť a obohacovať ho o ďalšie vedomosti. Pre splnenie týchto úloh je východiskom pozitívna klíma v škole a v triede, dobrý vzťah medzi učiteľom a žiakmi a medzi žiakmi navzájom. Pokiaľ máme vytvorený takýto pevný základ, môžeme na ňom stavať, čiže učiť a pracovať so žiakmi. Od toho aká je klíma školy a triedy závisí, či žiak chodí do školy so záujmom, alebo či školu vníma ako nutnosť.

Právo na vzdelanie tak nedáva možnosť iba na získavanie vedomostí, ale formuje osobnosť mladého človeka po emočnej a morálnej stránke. Vstupom dieťaťa do školy sa školské prostredie pre neho stáva dôležitým faktorom, ktorý ho formuje a ovplyvňuje minimálne počas povinnej školskej dochádzky, stáva sa pre dieťa dejiskom kolektívnych stykov a učí ho znášať popri radošti z úspechov aj možné neúspechy.

V každej spoločnosti je niečo čo môžeme označiť ako náladu, ovzdušie, atmosféru alebo klímu, čo jednotlivec silne pociťuje. Cieľom našej práce je hodnotiť klímu triedy prostredníctvom žiackych výpovedí. Zároveň nás zaujímajú názory žiakov na iné kultúry, rasy vo svete, a či sa v ich názoroch prejavujú predsudky. Naším zámerom je nadviazať na zosumarizované teoretické poznatky a doplniť ich o praktické námety a konkrétne aktivity. Prostredníctvom aktivít chceme predísť predsudkami žiakov, ktoré majú voči iným kultúram a rasám vo svete. Navrhnutá metodika by mala vyvolať diskusiu a podporovať reflexiu triedy zameranú na klímu triedy.

Práca je rozdelená na teoretickú a výskumnú časť. V teoretickej časti sa zameriavame na vysvetlenie pojmu klíma a pojmov, ktoré s klímou školy a triedy súvisia, na jednotlivé typy školskej klímy, metódy a prístupy ku skúmaniu klímy. Nezabúdame ani na faktory, ktoré ovplyvňujú klímu triedy. Prioritne sme sa zaoberali tvorbou protipredsudkovej klímy triedy, kde sme objasnili pojmy ako predsudky, rasa, diskriminácia a nazreli aj do problematiky multikultúrnej výchovy. Vo výskumnej časti sme zisťovali ako vnímajú a hodnotia klímu školy a triedy samotní žiaci. Pri našej práci sme využili metódu dotazníka, metódu nedokončených viet a metódu rozhovoru. Hlavným prínosom vo výskumnej časti je zistenie skutočností vyplývajúcich z dotazníkového šetrenia a poskytnutie spätnej väzby učiteľom ako i návrhy na prípadné zmeny a zlepšenie zisteného stavu. Výskumná časť je reálnym obrazom atmosféry triedy v súčasnosti, verím že prispeje k poznaniu súčasného

stavu a povedie k pozitivnym krokom smerujucim k budovaniu priaznivej a tvorivej klímy v triedach.

1 ZÁKLADNÉ A SÚVISIACE POJMY KLÍMY

Potrebné je vysvetliť pojmy, ktoré súvisia s našou prácou. Pri popise týchto pojmov, vychádzame predovšetkým z literárnych prameňov zaoberajúcich sa danou problematikou.

1.1 Vymedzenie pojmu klíma

Pojem klíma môžeme definovať ako podnebie, čo znamená, že ho spájame s predstavou počasia. Tento pojem sa však používa aj v iných súvislostiach. V bežnej komunikácii sa stretávame s vyjadreniami „klíma v rodine je radostná“, „na pracovisku panuje príjemná klíma“, „klíma bola neznesiteľná“ a pod. Pojmom klíma sa vlastne vyjadrujeme o určitom prostredí, atmosfére, pričom sa tento pojem preniesol aj do pedagogickej a psychologickéj terminológii.

V pedagogike a psychológii pojem klíma predstavuje typické, relatívne stále medziľudské vzťahy, spôsoby vzájomnej komunikácie, ktoré ovplyvňujú prežívanie, pocity a city zúčastnených osôb. Klíma existuje v škole, v triede, v rodine, ba hovoríme aj o politickej klíme, o klíme medzigeneračnej a pod. (Zelinová, M., 2002, s. 7).

V práci sa venujeme klíme v súvislosti so školou- školská klíma alebo v súvislosti s triedou- triedna klíma.

Z vyššie uvedeného rozlišujeme tieto pojmy: prostredie, klíma, a atmosféra. Vzťahy medzi týmito pojmi možno naznačiť aj v nasledujúcom obrázku.

Tabuľka č.1 : *Vzťahy medzi prostredím, klímou a atmosférou* (Szijártová, K., Malá, D., 2008, s. 7)

Prostredie
Klíma
Atmosféra

Z uvedenej schémy môžeme pozorovať vzťahy nadradenosti a podradenosti jednotlivých pojmov. Najužšie vymedzenie má pojem atmosféra. Tento pojem vnímame ako momentálnu situáciu v triede, v škole, ktorá má krátkodobé trvanie a môže sa rýchlo zmeniť. Atmosféra je situačne podmienená, čo znamená, že sa na základe určitej situácie môže diametrálne zmeniť. Najvšeobecnejší je pojem prostredie, ktorý podľa J. Mareša (2000) zahŕňa nasledovné aspekty:

- aspekty architektonické- umiestnenie školy, okolie školy, rozmiestnenie tried, vybavenie odborných kabinetov, riešenie zborovne, dielní, charakter školských chodieb, šatní, telocvične, školskej jedálne
- aspekty hygienické- akustika, osvetlenie, vykurovanie, vetranie, prašnosť, zdravotná nezávadnosť vnútorného vybavenia tried a pracovní, psychohygiena pedagogického procesu
- aspekty ergonomické- podoba a veľkosť školského nábytku, usporiadanie pracovných miest učiteľov a žiakov
- aspekty organizačné- počty učiteľov a žiakov vzhľadom na kapacitu a dispozície školy- príchody a odchody zo školy, delenie a spájanie tried, režim počas prestávok, styk v rámci učiteľského zboru, s rodičmi (In. Szíjártová, K., Malá, D., 2008, s. 7-8).

1.2 Klíma školy a jej typy

Školu považujeme za výrazné edukačné prostredie, ktoré ovplyvňuje formovanie človeka. Je to priestor, ktorý na jednej strane umožňuje človeku rozvíjať pozitívne stránky a na druhej strane eliminuje negatívne prejavy v správaní sa. Kvalita vzťahov medzi účastníkmi edukácie výrazne ovplyvňuje klímu, ktorá zásadne napomáha školskému úsiliu a edukačným výsledkom.

V literatúre sa v súvislosti s klímou triedy používajú rôzne termíny ako napr.: atmosféra školy, duch školy, prostredie školy, kultúra školy a pod. Každá škola má svoju špecifickú klímu, ktorá závisí od mnohých činiteľov. Podiel na tomto majú učitelia, vedenie školy, kolektív školy, zloženie žiakov, prostredie, v ktorom sa škola nachádza a pod.

Podľa H. Grecmanovej, to čo sa v jednej škole deje bez problémov, v inej škole

spôsobuje ťažkosti. To čo v jednej škole dáva podnet na rozhovory a stretáva sa so záujmom a pozitívnym očakávaním, inde naráža na ľahostajnosť a prehlíada sa. Tento individuálny prejav života školy umožňuje rozlišovať školské svety- tie, v ktorých je veľa priateľstva, od tých, kde je veľký odstup, tie s kreativitou, od tých uniformovaných, s činnosťami len podľa predpisov. V niektorých školách riadi celú ich činnosť len riaditeľ, v iných rozhoduje kolektív učiteľov, dnes sú už aj školy, v ktorých do riadenia života školy zasahujú, samozrejme primerane žiakom aj oni samotní (Grecmanová, H., 1997, s. 258).

Českí autori vymedzujú klímu školy nasledovne: „ *klíma školy je sociálno-psychologická premenná, ktorá vyjadruje kvalitu interpersonálnych vzťahov a sociálnych procesov, ktoré fungujú v danej škole tak, ako ich hodnotia, vnímajú a prežívajú učitelia, žiaci, prípadne zamestnanci školy*“ (Prucha, J., Walterová, E., Mareš, J., 1998, s. 107).

Iného názoru sú B. Milerski a B. Śliwerski: „ *klíma školy je psychosociálny činiteľ vplývajúci na kvalitu vzdelávania a výchovy v škole, ktorý sa vzťahuje predovšetkým na vzájomné vzťahy medzi učiteľmi a žiakmi, medzi učiteľmi a vedením školy, rodičmi žiakov ako aj medzi samotnými žiakmi. Pre kvalitu vzdelávania je správna klíma školy, ktorá vyžaduje pripravenosť pomôcť, náklonnosť a zmysel pre bezpečie a tiež vzájomná úcta a dôvera*“ (In.: Petlák, E., 2006, s. 17).

Myslíme si, že už nie je potrebné ďalej definovať pojem klíma školy. Dôležité je poznanie, že klíma školy nie je len opis alebo charakteristika školy, ale patria sem aj vzťahy medzi učiteľmi a žiakmi, medzi učiteľmi a vedením školy, rodičmi žiakov ako aj medzi samotnými žiakmi.

Typy školskej klímy

H. Grecmanová vo svojej štúdií rozlišuje typy školskej klímy podľa viacerých hľadísk. Uvádzame jej charakteristiku jednotlivých typov, upravenú a doplnenú podľa E. Petláka (2006).

1. Typy školskej klímy podľa cieľov školy

a) *Škola s kustodiálnymi cieľmi* – pre klímu tejto školy je charakteristická formálnosť, byrokratické riadenie, zotrvačnosť a rutínérstvo v práci, zdôrazňuje sa racionalizácia a koordinácia. V takejto škole sa vedeniu „strácajú“ žiaci, ale aj učitelia.

b) *Škola s edukatívnymi cieľmi* – je opakom vyššie uvedenej. V tejto škole sa uplatňuje

všetko nové, čo prináša súčasná pedagogika a didaktika. V škole prevláda osobné nasadenie a autonómia pedagógov, experimentovanie, tvorivosť, spontánnosť, emocionalita, inovácie, samostatnosť, orientácia na rozvoj dieťaťa, individuálne interakcie, otvorenosť voči verejnosti.

2. Typy školskej klímy podľa záujmu o ľudí alebo o pracovné úlohy školy

Uvedené typy klímy môžu byť rôznorodé. Závisí to od toho, na čo sa v škole kladie dôraz.

- a) záujem o ľudské kontakty, ale malý záujem o pracovné úlohy školy
- b) veľký záujem o pracovné úlohy školy, ale aj o ľudské stránky v živote školy
- c) stredný záujem o pracovné úlohy školy, ale aj o ľudské stránky v živote školy
- d) malý záujem o ľudí, ale aj o pracovné úlohy školy
- e) veľký záujem o pracovné úlohy školy, ale malý záujem o ľudské kontakty

Najlepším typom je taká škola, v ktorej je záujem aj o ľudské stránky a aj o pracovné úlohy, pričom to v silnej miere závisí od vedenia školy.

3. Typy školskej klímy podľa výchovných cieľov

a) *Autoritatívny typ školskej klímy* – ciele sa dosahujú príkazmi, nariadeniami, neustálym prízvukovaním požiadaviek. Takáto klíma vytvára bariéru medzi učiteľmi a žiakmi, ktorí sa často postavajú do opozície voči učiteľovi.

b) *Demokratický typ školskej klímy* – ciele sa dosahujú demokratickým jednaním so žiakmi, pestuje sa dôvera žiakov k učiteľom. Svoje miesto tu má aj kritika.

c) *Liberálny typ školskej klímy* – ciele sa dosahujú malou angažovanosťou učiteľov a v tomto type prevláda uvoľnená disciplína. Avšak žiaci majú tendenciu zneužívať liberálnosť učiteľa, preto tento typ klímy nie je vhodný, aj keď žiakom vyhovuje.

4. Typy školskej klímy podľa rôznych vzťahov, postojov, pocitov a hodnotiacich súdov

a) *Osobnostne orientovaný klimatický typ* – kladie dôraz na osobnosť. Žiak je pre školu a učiteľov skutočne „najvyššou hodnotou.“ Učitelia nevyvolávajú stresové situácie, pretože hľadajú najlepšie metódy a formy v práci so žiakmi. Žiaci majú radosť zo školy, chuť učiť sa, majú vysokú motiváciu. Vzťahy s rodičmi možno označiť ako dobré.

b) *Diskrepančný klimatický typ* - je daný nezhodou medzi vnímaním rodičov a žiakov na

jednej strane a vnímaním učiteľov na druhej strane. Učitelia vnímajú školu, žiakov, riadenie školy, vzťahy medzi učiteľmi a ku žiakom v zásade ako bezproblémové. Úplne opačne však školu vnímajú rodičia, čo sa prenáša aj na žiakov a vyvoláva strach zo školy, aj keď nechť ku škole je skôr malá.

c) *Funkčne orientovaný typ* - je charakteristický nie veľmi dobrými vzťahmi medzi učiteľmi a žiakmi. Učitelia majú malý záujem o žiakov, vyžadujú prísnu disciplínu a sledujú len dosiahnutie učebných výsledkov. Žiakom chýba pocit spolupatričnosti, vzájomná úcta, tolerancia.

d) *Dištančný typ* – prevládajú negatívne vzťahy medzi učiteľmi a žiakmi, no výrazne dobré medzi spolužiakmi. Je to dané tým, že tvrdá disciplína týchto žiakov stmeluje. Učitelia kladú dôraz na disciplínu, na výkon, ale málo sa venujú žiakom. Žiaci majú veľkú nechť ku škole, malý záujem o učenie, a zároveň strach zo školy.

5. Typy školskej klímy podľa správania učiteľa a v konflikte so žiakmi

a) *Konzervatívna školská klíma* – v nej sa uplatňujú výchovné metódy, pre ktoré sú typické tresty a práva a sloboda žiaka je determinovaná školským prostredím

b) *Progresívna školská klíma* – ruší nadvládu učiteľa nad žiakmi a zavádza riešenie konfliktov racionálnym spôsobom bez toho, aby sa osobnosť žiaka znevažovala

6. Typy školskej klímy podľa spôsobu vedenia školy a kontaktu školy s okolím

a) Škola riadená autokratickým izolujúcim spôsobom. V takejto škole rozhoduje len riaditeľ a niektorí učitelia. Dôraz sa kladie na vzdelávanie, pre inovácie škola nemá pochopenie. Škola je uzavretá „sama do seba.“

b) Škola riadená autokraticky, ale životu blízkym spôsobom. V škole je veľa akcií. Kolektív školy je v podstate pasívny a nepozoruje, že rozhodujúce slovo má vedenie školy a učitelia, ktorí rozhodujú a usmerňujú život školy podľa svojich predstáv

c) Škola riadená demokraticky izolujúcim štýlom. V škole sa vytvára priestor pre inovácie, žiaci a rodičia sú vnímaní ako partneri školy. Nedostatkom je, že škola sa uzatvára pred inými školami a okolím.

d) Škola riadená demokraticky životu blízkym spôsobom. Takáto škola je podobná škole v bode c – ale je „otvorená“ voči rodičom, iným školám a okoliu vôbec. Škola experimentuje a hľadá nové vo výchovno-vzdelávacom procese, ale aj v mimoškolskom

processe so žiakmi.

7. Typy školskej klímy podľa uniformity a plurality školy

a) *Škola s formálnou organizáciou* – klasická škola s tradičným štýlom riadenia. Vzťah škola – rodičia je v podstate bezproblémový, rodičia vedia o výsledkoch práce svojich detí, podieľajú sa na klasických podujatiach a akciách rodičovského združenia.

b) *Škola s inovatívnymi prístupmi* – táto škola sa vyznačuje otvorenosťou voči všetkému novému. Prejavuje sa to v práci so žiakmi, ale aj v spolupráci s rodičmi, ktorí sa aktívne podieľajú na rôznych jej aktivitách.

Uviedli sme veľa typov školskej klímy, no neznamená to, že sa všetky v reálnej praxi môžu vyskytovať.

(Petlák, E., 2006, s. 18-23)

1.3. Klíma triedy a jej klasifikácia

Žiak prežíva určitú časť dňa v prostredí, ktoré má svoju špecifickú klímu, a tú môžeme pomenovať ako klímu triedy. Ide o dlhodobý jav, typický pre danú triedu. Tvoria ju žiaci celej triedy alebo skupinky žiakov a učitelia vyučujúci v triede. Je dôležité uviesť, že klíma triedy je jednoznačne ovplyvnená klímou školy. E. Petlák uvádza: „ *pojmem klíma školy môžeme považovať teoreticky, ale aj prakticky za nadradený pojem k ostatným súvisiacim pojmom*“ (Petlák, E., 2006, s. 15).

Tento pojem je definovaný viacerými autormi. Autori Prucha, Walterová a Mareš ju charakterizujú nasledovne: „ *klíma triedy predstavuje dlhodobejšie sociálno-emocionálne naladenie, zovšeobecnené postoje a vzťahy, emocionálne odpovede žiakov danej triedy na udalosti v triede vrátane pedagogického pôsobenia učiteľov*“ (Prucha, J., Walterová, E., Mareš, J., 1998, s. 98).

P. Gavora uvádza: „ *klíma školskej triedy je sociálno-psychologický termín, ktorý vyjadruje, do akej miery je žiak v triede spokojný, či si žiaci v triede navzájom rozumejú, aký je stupeň súťaživosti a konkurencie medzi nimi a aká je súdržnosť triedy*“ (Gavora, P., 1999, s.137).

Klíma triedy súvisí so vzťahom medzi vedením triedy a podporujúcimi vonkajšími podmienkami. Zatiaľ čo vedenie školy, rodičia, školské orgány a učitelia sa zameriavajú na

školu ako celok, žiaci sa sústreďujú predovšetkým na to, čo sa v triede deje.

Na klímu triedy vplývajú viaceré činitele, ako sú žiak, učiteľ, prostredie a interakčné vzťahy medzi nimi. Práve preto nemôžeme uvažovať o univerzálnej klíme, taká neexistuje. Avšak zloženie žiakov v triede môže rôzne pôsobiť na rôznych učiteľov. Z praxe vyplýva, že kým jeden učiteľ vníma klímu triedy skôr negatívne druhý učiteľ ju vníma bezproblémovo (Petlák, E., 2006, s. 27-28).

1.3.1 Klasifikácia klímy triedy

Počas edukačného procesu sa učiteľ dostáva do kontaktu s rôznymi typmi triednej klímy. Klíma triedy je problematika, na ktorú je možné nazerať z viacerých hľadísk. Uvádzame niekoľko typov, ktoré súvisia s edukačným procesom.

1. vyučovacia klíma

Tento pojem je charakteristický pre vyučovanie konkrétneho predmetu, ale aj o vyučovaciu klímu, ktorú navodzuje učiteľ stanovenými metódami a formami práce vo vyučovaní. To znamená, že sa vzťahuje na určitý predmet a na určitého učiteľa. Vyučovací predmet a najmä učiteľ, ktorý ho vyučuje môže vyvolať odlišnú klímu v triede. Vo všeobecnosti by sme mohli povedať, že na hodinách telesnej, hudobnej či výtvarnej výchovy je príjemnejšia klíma ako napríklad na hodine slovenského jazyka. Samozrejme veľa závisí od učiteľa akým spôsobom riadi vyučovaciu hodinu, ako sa správa ku žiakom, ako motivuje žiakov k záujmu o daný predmet a pod.

H. Grecmanová uvádza: „ vyučovacia klíma sa tvorí vo všetkých vyučovacích predmetoch v rámci interakcie učiteľ- žiak, učiteľ- skupiny žiakov a pod., to znamená, že sa dá vzťahovať na určitý predmet a určitého učiteľa. Pod pojmom vyučovacia klíma sa môže rozumieť emocionálny tón, ktorý prichádza s interpersonálnou interakciou, to znamená všeobecne emocionálny faktor, ktorý existuje práve v okamihu, keď ľudia spolu jednajú v bezprostrednom kontakte. Vyučovacia klíma sa vzťahuje na emócie, pocity a záťaž žiakov a na vlastnosti triedy ako sociálnej skupiny a obsahovo sa spája s intenciami a štruktúrami žiackej skupiny, prípadne so sociálno- emočnými vlastnosťami triedy. Vyučovacia klíma môže byť tiež chápaná aspekt charakteristických požiadaviek na vyučovanie tak ako ich vnímajú žiaci“ (In.: Petlák, E., 2006, s. 37).

2. sociálna klíma

J. Mareš definuje sociálnu klímu školskej triedy ako „ špecifickú sociálno-psychologickú premennú, ktorú spoločne vytvárajú: všetci žiaci, ktorí navštevujú danú triedu, ďalej skupiny žiakov, na ktoré sa trieda spravidla člení a jedinci stojaci mimo tieto skupiny, jednotliví žiaci i učitelia vyučujúci v danej triede. Označujeme ich spoločným termínom aktéri klímy“ (In. Čáp, J., Mareš, J., 2001, s. 577).

Sociálna klíma je proces, v ktorom sú učitelia, žiaci ale aj personál školy v neustálych vzájomných kontaktoch, ktoré ovplyvňujú ich správanie. Na prejavy žiaka má vplyv sociálne prostredie, v ktorom žiak žije, ktoré ho ovplyvňuje a ktorému sa prispôsobuje. Sociálne prostredie má na každého žiaka iný vplyv. Sú žiaci, ktorí sa klíme triedy prispôbia a tí, ktorí klíme vzdorujú. Vzhľadom na rôzne typy a stupne škôl, rôznych žiakov a učiteľov hovoríme aj o rôznych typoch sociálnej klímy:

1. podľa stupňa školy- od klímy v materskej škole až po klímy v študijnej skupine na vysokej škole
2. podľa typu školy- klíma v triede ZŠ, Gymnázia, SOŠ, SOU
3. podľa prevládajúcej výučby povahy- klíma v triede s klasickou výučbou, triedy s humanistickou výučbou alebo triedy s alternatívnou výučbou
4. podľa osobnosti žiakov- klíma triedy s dobrými žiakmi, klíma triedy so slabšími žiakmi, klíma triedy s integrovanými žiakmi s rôznymi poruchami
5. podľa osobitosti učiteľov- učiteľ začiatovník, skúsený učiteľ, učiteľ preferujúci inovatívnu metódu, učiteľ, ktorý sústreďuje pozornosť na vedomosti žiakov atď.
6. Podľa povahy vyučovacích predmetov- rozdiely medzi klímou napríklad na hodine matematiky a na hodine výtvarnej výchovy
7. podľa prostredia, v ktorom sa vyučuje- klasická učebňa, laboratória, klíma triedy počas vychádzok, exkurzií
8. podľa druhu komunikácie so žiakmi- priama komunikácia s učiteľom môže byť motivujúca ale aj demotivujúca, zaraďujeme sem i klímu pri výučbe s multimedialnou technikou (Petlák, E., 2006, s. 53-54).

3. tvorivá klíma

Je základnou podmienkou rozvíjania tvorivosti žiaka. Rozumieme ňou predovšetkým atmosféru vzťahov v školskej triede. Toto závisí najmä od štýlu riadiacej práce, cieľov a

hodnôt danej triedy. Kreatívna atmosféra má vytvárať také prostredie, kde sa nepotláčajú netradičné nápady, postupy, názory, konanie (samozrejme v záujme žiaka). Podstatným znakom kreatívnej atmosféry je, že v nej absentuje napätie a rivalita, že učitelia sa k sebe a k žiakom správajú partnersky a vzájomne sa rešpektujú (Hanuliaková, J., 2010, s. 12).

4. mravná klíma

Neoddeliteľnou súčasťou výchovného pôsobenia v škole je mravná výchova. Prostredníctvom nej učitelia formujú mravné vedomie a správanie žiakov. Okrem mravného vedomia sa snažia formovať aj charakternosť, vieru, estetickosť, vzdelanosť, humánnosť, emocionálnosť, empatickosť, prosociálnosť. „ *Pre formovanie mravného vedomia a vôbec pre výchovu mravnej osobnosti je potrebné vytvoriť aj mravnú školskú klímu. Netreba presviedčať o tom, že mravná klíma a mravné zázemie školy už samé o sebe vytvárajú predpoklady mravného formovania osobnosti, predpoklady pre jeho dobré učenie, predpoklady dobrej vzájomnej spolupráce s rodičmi*“ (Petlák, E., 2006, s. 56). Pre utváranie mravnej klímy je potrebné poznať požiadavky mravnej kultúry školy, ktoré sú:

- vytváranie mravnej a humánnej kultúry vedením školy
- školské prostredie, teda nielen trieda, musí mať disciplínu, ktorá vytvára a podporuje mravné hodnoty vo všetkých sférach a činnostiach školy
- v školskom prostredí, nielen v triede, musí byť zmysel pre vzájomnú spolupatričnosť
- významnú úlohu tiež zohráva žiacka samospráva, ktorá vedie žiakov k demokratickej samospráve a k vytváraniu pocitu vlastnej spoluzodpovednosti.
- mravná atmosféra vzájomného rešpektu, spolupráce a čestnosti, ktorá je nielen medzi dospelými pracovníkmi školy, ale aj medzi dospelými a žiakmi
- zvyšovať význam etickej výchovy (Petlák, E., 2006, s. 57).

Musíme zdôrazniť, že na vytváranie mravnej klímy nestačia len učitelia a žiaci, ale je potrebné, aby sa mu venovalo aj vedenie školy a celé jej osadenstvo.

5. psychická klíma

V. Kačáni (1999) je toho názoru, že „ *psychická klíma, resp. sociálno-psychologická atmosféra triedy sa vytvára v závislosti od formálnych, ale aj neformálnych vzťahov v školskej triede. Kvalitu tejto atmosféry uľahčuje alebo sťažuje plnenie školských povinností*

žiakov.“ Rozlišuje klímu priaznivú, ktorá je naplnená pohodou – vtedy sa úlohy plnia dobre a klímu plnú konfliktov a napätia – úlohy sa plnia ťažšie, ktoré nemajú potrebnú kvalitu (In. Hanuliaková, J., 2010, s. 13).

6. aktuálna a preferovaná klíma

Aktuálna podoba klímy triedy sa líši od preferovanej klímy, a to z toho dôvodu, že mnohí aktéri edukačného procesu nie sú spokojní so súčasným stavom. Svoje predstavy formulujú žiaci, učitelia ale aj rodičia (Hanuliaková, J., 2010, s. 12).

7. komunikačná klíma

Učiteľ najčastejšie ovplyvňuje žiakov tým, ako s nimi komunikuje. Vyplýva predovšetkým zo spoločenskej, sociálnej a kultúrnej dimenzie prostredia. Komunikačná klíma v triede môže byť suportívna – klíma, v ktorej sa účastníci navzájom rešpektujú, komunikujú medzi sebou otvorene a jasne alebo defenzíva – vznikajú situácie, kedy účastníci spolu súperia, nepočúvajú jeden druhého, skrývajú svoje pocity a názory (Hanuliaková, J., 2010, s. 12).

2 KLÍMA TRIEDY

Trieda je miesto, kde žiaci trávia množstvo času, stretávajú sa so svojimi spolužiakmi, s učiteľmi, vznikajú medzi nimi vzájomné vzťahy a priateľstvá, ale aj nepriateľstvá. Žiaci by si mali plniť svoje povinnosti a svedomito pristupovať k učebnej činnosti. A preto znova pripomínáme, že učebné výsledky žiakov sú závislé od atmosféry prostredia, čiže klímy triedy, v ktorom sa výchovno- vzdelávací proces realizuje.

2.1 Pozitívna klíma triedy

Tento pojem využívame často, ak chceme vyjadriť, že ide o dobrú klímu, dobré prostredie, v ktorom radi pracujeme. V triede, kde sa stretávame s pozitívne pôsobiacou klímou, žiaci pociťujú pocit bezpečia. A nie len to. Pozitívna klíma triedy zlepšuje učebné výsledky žiakov a zvyšuje efektivitu vzdelávania. Na pozitívnej klíme triedy sa podieľa celá škola, dokonca aj rodičia. Každý prispieva do klímy triedy svojím spôsobom, má rozdielne predstavy, požiadavky a vnímanie pozitívnej klímy triedy. Napriek tomu možno zovšeobecniť isté hľadiská ako indikátory pozitívnej klímy triedy. Podľa Petláka sú to:

- pozitívna klíma z hľadiska žiakov
- pozitívna klíma z hľadiska učiteľov
- pozitívna klíma z hľadiska rodičov (Petlák, E., 2006, s. 64)

E. Petlák, vychádzajúc z hodnotiacich pohľadov žiakov, učiteľov a rodičov, ale aj z toho ako opisuje klímu literatúra, uvádza nasledujúce znaky pozitívnej klímy školy.

1. Pedagogicko-didaktické hľadisko:

- spokojnosť žiakov s výučbou a jej priebehom – už žiaci nižších ročníkov vedia vyjadriť svoj pohľad na vyučovanie slovami: nebaví ma to, v škole nás len skúšajú, v škole je nuda a pod.
- pozornosť nielen výučbe, ale aj výchove – dobrá škola musí venovať maximálnu pozornosť nielen vzdelávacím, ale aj výchovným úlohám
- inovovanie vyučovania – žiaci majú radi, keď práca v škole je spostená riešením projektov, vychádzkami, exkurziami, tiež ak učiteľ využíva kooperatívnu prácu
- objektivnosť hodnotenia – veľmi vplýva na citové rozpoloženie žiakov a tým

ovplyvňuje ich vzťah ku škole, triede, učiteľovi a spolužiakom

- neformálnosť prístupu učiteľov k žiakom – žiaci a ich rodičia veľmi významne oceňujú takýto prístup učiteľa k nim

2. Organizačné hľadisko:

- dobrá organizácia činností, vedenie a riadenie školy – aj keď toto hľadisko je dominantné z pohľadu učiteľov, už aj žiaci vyšších ročníkov základnej školy vedia povedať svoj pohľad na život v škole
- v činnostiach požadovaných školou musia žiaci vidieť zmysel a význam pre nich,
- organizovanie rôznych podujatí pre žiakov v mimovyučovacom čase – žiaci sa radi, E zúčastňujú rôznych podujatí organizovaných školou
- žiaci oceňujú, ak sa škola v dnešnej dobe zapája do spolupráce s inými školami
- na škole majú prevládať neformálne vzťahy medzi jej osadenstvom
- žiak by mal mať na škole pocit, že je to miesto jeho rozvoja, že mu ponúka vždy niečo nové
- spolupráca školy s rodičmi – žiaci majú záujem na tom, aby rodičia škole pomáhali (Petlák, E., 2006, s. 30-32).

Sumarizáciou názorov žiakov o pozitívnej klíme, teda klíme, ktorá je pre nich vyhovujúca a motivujúca, dospel E. Petlák k tomu, že „*žiaci oceňujú školu, v ktorej*

- *sa nevyskytujú stresové situácie*
- *majú možnosť vlastnej sebarealizácie*
- *majú pocit, že učiteľom záleží na ich rozvoji*
- *cítia, že sú akceptovaní a že učiteľ má tendenciu pristupovať k nim individuálne*
- *prežívajú úspech a radosť zo svojej činnosti*
- *je učiteľ ku všetkým spravodlivý*
- *žiak vždy vie, čo sa od neho očakáva a nie je „zaskočený“ nepredvídateľnými požiadavkami“* (Petlák, E., 2006, s. 64-65).

Pre zlepšenie klímy v triede Mareš navrhuje zamerať pozornosť na tri oblasti vyučovania:

1. Zlepšiť vzťahy medzi žiakmi – snažiť sa o súdržnosti triedy, organizovať akcie v škole a mimo nej, zaradiť do vyučovania situácie, v ktorých by žiaci viac

spolupracovali ako súperili, využívať viac prácu dvojíc a skupiniek, viesť žiakov k vhodnému riešeniu medzil'udských konfliktov.

2. Zvýšiť záujem žiakov o priebeh vyučovania – urobiť vyučovanie zaujímavejším, zaraďovať úlohy, ktoré ukazujú praktické využitie učiva, nadväzovanie kontaktov s inými ľuďmi. Tu sú dôležité predovšetkým humor a hra, ktoré pomôžu učiteľovi žiakov zaujať, ale zároveň i niečo naučiť.
3. Zabezpečiť pokoj a poriadok v triede – v priebehu vyučovania môže byť i veselo, ale je nutné odstrániť cielené rušenie vyučovania.

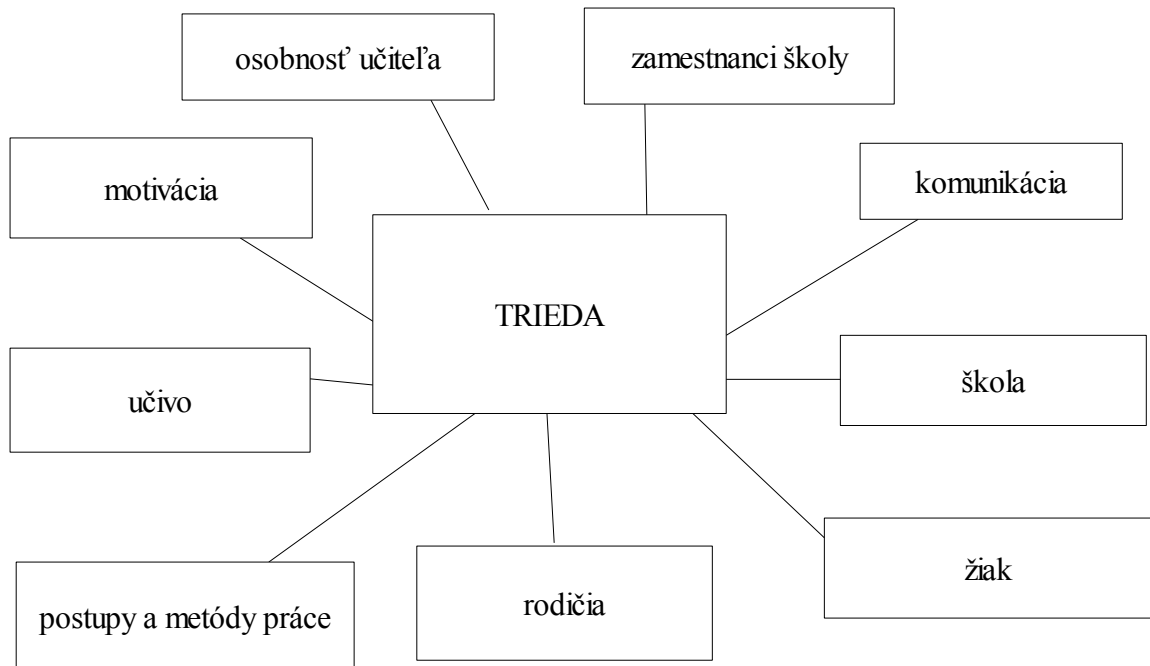
2.2. Činitele ovplyvňujúce klímu triedy

Klímu triedy ovplyvňuje viacero činiteľov. Za najdôležitejšie činitele môžeme považovať učiteľa a žiaka. Avšak nedá nám nespomenúť aj iné činitele ovplyvňujúce klímu triedy a vyučovaciu klímu. Sú to najmä:

- komunikačné a vyučovacie postupy- každý učiteľ má vlastný spôsob komunikácie so žiakmi a volí si vlastné vyučovacie postupy. V triede, v ktorej je príjemná atmosféra a žiaci učiteľa rešpektujú, vládne komunikačná klíma suportívna (podporná, ústretová). Ak žiaci učiteľa nepočúvajú, učiteľ je málo komunikatívny, potom v triede vládne komunikačná klíma defenzívna (obranná) (Petlák, E., 2006, s. 33).
- Uprednostňovanie niektorých žiakov v triede- niektorí učitelia sa neustále sústreďujú len na niektorých žiakov, pričom si to možno mnohí ani neuvedomujú. Určitého žiaka vyvolávajú častejšie a dávajú mu tým väčší priestor pre realizovanie sa.
- Počet žiakov v triede- v mnohopočetnej triede učiteľ nemá možnosť komunikovať so všetkými žiakmi rovnako (Petlák, E., 2006, s. 32).
- Učivo- tento pojem chápeme ako súhrn poznatkov, ktoré má učiteľ žiakom sprostredkovať v rámci vyučovania. Učiteľ diferencuje jednotlivé druhy učiva a to ho podnecuje k tomu, aby využíval skupinovú a kooperatívnu prácu žiakov. Spôsob práce učiteľa s učivom je veľmi dôležitý. Učiteľ vhodne vyberá postupy a metódy práce (Hanuliaková, J., 2010, s. 37).

Klíma triedy sa vytvára nielen na vyučovaní, ale aj počas prestávok, na rôznych spoločenských akciách a výletoch. Uviedli sme, že klíma triedy je ovplyvňovaná a vytváraná rôznymi činiteľmi. Znázornili sme ich v nami zostrojenej schéme.

Schéma č. 1: Činitele ovplyvňujúce klímu triedy.

Uvedené činitele ovplyvňujú klímu triedy v rôznej miere a intenzite.

3 TVORBA PROTIPREDSUDKOVEJ KLÍMY TRIEDY

Školské prostredie je jedno z najrôznorodjších prostredí v spoločnosti. Tu sa stretávajú žiaci z rodín často poznačených predsudkami, neznášanlivosťou, násilím, tiež množstvom vierovyznaní, národností, etnických skupín, čím vznikajú bariéry vo výchove aj vzdelávaní. Úlohou učiteľa je sklbiť tak rôznorodý kolektív a nájsť cestu pre úspešnú pedagogickú činnosť.

3.1 Determinanty podieľajúce sa na tvorbe protipredsudkovej klímy triedy

Učiteľ, ako hlavný činiteľ vytvárania klímy

V predchádzajúcich kapitolách sme sa venovali druhom klímy, kde sme naznačili aj podiel jednotlivých činiteľov na jej formovaní. Samozrejme, že ich nemožno chápať izolovane, pretože sa navzájom ovplyvňujú a prelínajú. Niektorí odborníci tvrdia, že rozhodujúcim činiteľom klímy triedy sú žiaci, iní sú zase toho názoru, že je to práve učiteľ. Domnievame sa, že obidva činitele pri tvorbe klímy sú dôležité, no my sa prikláňame k názoru, že rozhodujúci vplyv má učiteľ. Učiteľ má veľké možnosti ako pôsobiť na klímu, no nemal by byť v triede v úlohe policajta, sudcu ani dozorcom. Je dôležité, aby učiteľ, ak je to možné, ponechával iniciatívu a aktivitu na žiakov. „ *Učiteľ ako jeden zo základných činiteľov vzdelávacieho procesu je profesionálne kvalifikovaný pedagogický pracovník, spoluzodpovedný za prípravu, riadenie, organizáciu a výsledky tohto procesu*“ (Prucha, J., Walterová, E., Mareš, J., 1998).

Zvláštnu pozornosť treba venovať funkcii triedneho učiteľa. Práve vo svojej triede musí učiteľ vynaložiť čo najviac svojho úsilia. Krátká uvádza, že práve „ *triedny učiteľ je koordinačným a integračným činiteľom s radou závažných výchovných úloh vo vzťahu k žiakom svojej triedy, k ich rodičom, k ostatným učiteľom školy a jeho vedeniu. V tejto súvislosti sa stáva triedny učiteľ výchovným subjektom, ktorý disponuje značnými možnosťami pri ovplyvňovaní zdravého duševného, telesného a sociálneho vývoja jednotlivých žiakov*“ (In. Čapek, R., rok, s. 17). Žiaci si želajú učiteľa priateľského, spravodlivého, ktorý dokáže veľa naučiť, nikoho nezosmiešňuje a hlavne vytvára príjemnú atmosféru.

Učiteľ ako riadiaca a dominantná postava výchovno-vzdelávacieho procesu vytvára klímu nielen svojim prístupom k žiakom, ale aj tým, ako žiakov zapája do diania okolo

nich, podporuje a povzbudzuje, vedie ich k vzájomnej pomoci a spolupráci. Práve pri vytváraní aktuálnej klímy v triede musí učiteľ disponovať kompetenciami a zručnosťami potrebnými pre jej tvorbu a rozvoj. Mnohí učitelia si neuvedomujú svoj vplyv na povahu klímy v triede. Naopak, existujú učitelia, ktorí považujú za svoju pedagogickú povinnosť usilovať sa o vytvorenie priaznivej klímy, ktorá bude bez atmosféry napätia, strachu a úzkosti. Mal by uplatňovať tvorivosť, flexibilitu, kooperáciu, toleranciu a povzbudzovať žiakov k vzájomnej dôvere. Učiteľ vytvára dobrú klímu v triede aj tým, že žiakov nielen učí, kontroluje a hodnotí, ale aj tým, že sa zaujíma o ich problémy, ťažkosti s učením, na základe zisteného im pomáha, radí, usmerňuje ich. Týmto prístupom u žiakov rastie sebavedomie a pri úspechoch prežívajú radosť. Učiteľ si musí uvedomiť, že ak on očakáva od žiakov zodpovedné správanie a prístup k povinnostiam, tak aj žiaci od učiteľa očakávajú určitú zodpovednosť a dobrú výučbu. Empatickejší učitelia vedia skôr pochopiť potreby žiakov a na základe toho vytvárať vhodnú klímu.

Z hľadiska komunikácie by mal učiteľ dávať žiakom dostatočný priestor pre komunikáciu, podporovať horizontálnu komunikáciu ale aj obojstrannú vertikálnu komunikáciu. Nielen učiteľ, ale aj žiak je iniciátorom komunikácie. Prevažujú otvorené otázky, učiteľ povzbudzuje ku kladeniu otázok a oceňuje to, že žiaci sa pýtajú. Podporuje ich v tom a necháva im dosť času na premýšľanie a odpoveď. Pre tvorbu klímy je tiež dôležité, aby učiteľ používal neverbálnu komunikáciu- mimiku (úsmev, očný kontakt), proxemiku (rešpektovanie osobnej zóny žiakov, pohyb po triede medzi žiakmi).

Z hľadiska metód výučby je pre tvorbu kvalitnej klímy v triede dôležitá motivácia žiakov. Pôsobiť predovšetkým na vnútornú motiváciu učenia, využívať vlastné skúsenosti žiakov, prepájať učenie s reálnymi životnými situáciami, sprostredkovať učebné ciele vhodným spôsobom, tiež ukázať žiakom zmysel učenia sa. Ďalším spôsobom ako prispieť k pozitívnej klíme triedy je využívať aktívne vyučovacie metódy, ktoré pracujú so zážitkami a skúsenosťami žiakov, vytvárať problémy tak, aby žiaci sami hľadali riešenia, rozvíjať kritické myslenie. Významné sú aj kooperatívne formy výučby.

Učiteľská profesia má v sebe veľa črt, ktoré učiteľ počas pôsobenia v triede, v edukačnom procese zastáva a ktorými ovplyvňuje aktuálnu klímu v školskej triede. Zastupuje predovšetkým rolu komunikátora, leadra, informátora, metodika a axiológa.

Učiteľ ako komunikátor

Vyučovacia hodina je do značnej miery ovplyvnená aj typom pedagogickej komunikácie. Hlavným akterom komunikačnej klímy je samozrejme učiteľ. Učiteľ ako komunikátor svojimi výroky žiakov motivuje, ale aj demotivuje, povzbudzuje k tomu, aby mohli otvorene povedať svoj názor, vyjadrovať svoje postoje bez strachu a obáv. Učitelia vytvárajú v triede určité komunikačné zóny a komunikujú často iba s niektorými žiakmi. Rozlišujeme dve skupiny učiteľov, podľa toho aký typ komunikačnej klímy vytvárajú:

1. suportívni učitelia- tvorba ústretovej klímy, podpora a rešpektovanie žiakov
2. defenzívni učitelia- klíma obranných reakcií, žiaci sa navzájom nepočúvajú a skrývajú svoje názory, pocity

Komunikačné kompetencie učiteľa umožňujú aj vzájomnú komunikáciu medzi žiakmi. U žiakov sa tým vytvára kolektív, pozitívne vzťahy, vznikajú nové možnosti učenia sa jeden od druhého, získavajú nové skúsenosti, čo vedie k vzájomnej kooperácii a učiteľ je v úlohe kooperátora.

Učiteľ ako leader edukácie

Učiteľ by mal pre žiakov predstavovať osobu, ktorú vnímajú ako svojho vodcu. Niektoré situácie si vyžadujú riadiace schopnosti. Učiteľ sa sám pripravuje na vyučovanie, sám realizuje vyučovaciu hodinu, hodnotí a diagnostikuje žiakov, z čoho vyplýva, že sám riadi výchovno-vzdelávací proces.

Učiteľ ako informátor

Učiteľa ako informátora chápeme ako sprostredkovateľa informácií, ktorý žiakom približuje a vysvetľuje učivo. A to akým spôsobom učivo vykladá, výrazne vplýva na učebné výsledky žiakov. V dnešnej dobe nestačí len to, že učiteľ žiakom sprostredkuje strohé učivo, ale potrebujeme učiteľov, ktorí sú schopní interpretovať žiakom také učivo, ktoré je zaujímavé a pestré. Pri tomto procese je veľmi dôležitá interakcia medzi učiteľom a žiakmi.

Učiteľ ako metodik

Voľba metód vplýva na vzťahy medzi učiteľom a žiakmi, kvalitu výchovno-

vzdelávacieho procesu v škole a na to, akú kvalitu bude mať triedna klíma. Zvolené metódy môžu ovplyvniť, či sa učiteľ bude viac orientovať na žiaka, na seba samého alebo na obsah poznania, a to môže byť východiskom pri vytváraní klímy triedy. Správne zvolenie a uplatnenie metód pozitívne vplýva na vznik takeého prostredia, v ktorom sa žiaci aj učitelia cítia príjemne a spokojne. Pri výbere metódy má učiteľ dbať najmä na to, aby nevodil také podmienky, za ktorých nastane učenie. Učiteľ flexibilne volí a integruje metódy s ohľadom na tvorbu klímy v triede.

Učiteľ ako axiológ

Axiológia je filozofická disciplína, ktorá sa zaoberá hodnotami a normami. V súvislosti s týmto je potrebné, aby učiteľ vytváral takú klímu v triede, ktorá bude podporovať vlastné hodnotenia žiakov. Nemáme na mysli hodnotenie ako výsledok, ale ako proces, reálne situácie, na základe ktorých žiak hodnotí predmety, javy, situácie, hodnotí seba a výsledky svojich činností. Pozornosť je venovaná najmä na hodnoty, ktoré sú spojené s psychickou stránkou osobnosti. Tieto hodnoty v práci učiteľa sa prejavujú najmä vo vzťahu k deťom a je nevyhnutné rešpektovať ich vo výchovno-vzdelávacom procese.

(Hanuliaková, J., 2010, s. 22-25)

O podiele učiteľa na triednej klíme píše aj Konarzewski, ktorý uvádza tieto typy:

1. Klíma bez ľudského profesionalizmu- učiteľ sa predovšetkým sústreďuje na dosiahnutie stanovených cieľov. Od žiakov vyžaduje výsledky aj za cenu zvýšenej námahy a odriekania.
2. Klíma interpersonálnej zhody- ide o zhodu medzi učiteľom a žiakmi, o to, aby si žiaci osvojili učivo a s učiteľom spolupracovali. Cieľom učiteľa je, aby bola v triede príjemná klíma a aby sa deti učili spolužitiu v kolektíve.
3. Klíma inštitucionálneho poriadku- v tomto type je na prvom mieste inštitúcia-škola. Dôležité je, aby bol dodržaný poriadok školy a splnené požiadavky školy. Dominujú zaužívané metódy práce , tvorivosti žiakov sa nevenuje patričná pozornosť (Petlák, E., 2006, s. 43).

Môžeme povedať, že učiteľ je veľmi dôležitý pri vytváraní priaznivej klímy v triede. Musí sa usilovať o to, aby medzi nim a žiakmi panovala dôvera, mal by byť empatický a vystupoval voči žiakom ako človek, ktorému na nich záleží, využíval rôzne výchovné a

vzdelávacie metódy.

Interkultúrne kompetencie učiteľa

V našej práci sa zameriavame hlavne na tvorbu protipredsudkovej klímy triedy. V tomto prípade, hlavným činiteľom pri vytváraní takejto klímy triedy je učiteľ a preto považujeme za nevyhnutné uviesť interkultúrne kompetencie učiteľa.

Termín interkultúrne kompetencie (spôsobilosti), označuje spôsobilosť učiteľa pripraviť také učebné prostredie i konanie, ktoré je prispôbované vzdelávacím, sociálnym a jazykovým potrebám žiakov a rozdielnych etnických, rasových a iných minorít. Učiteľ vystupuje tak vo vzťahu k iným kultúram, minoritám cez zisťovanie postojov žiakov či iných subjektov vzdelávania k príslušníkom etnických menšín toho štátu alebo k príslušníkom iných národov, iných rás, iných kultúrnych systémov a podobne. Interkultúrne kompetentný učiteľ je takým učiteľom, ktorý

- a) je schopný kriticky vnímať a vyhodnocovať kultúrnu výmenu a medzikultúrnu komunikáciu, vedieť ju sprostredkovať žiakom
- b) dokáže podporovať medzikultúrne porozumenie u svojich žiakov
- c) je schopný sprostredkovať kontakty rôznych kultúr v triede
- d) vie u detí rozvíjať schopnosti pre chápanie a interpretáciu znakov, prejavov a významov iných kultúr v kultúrnych artefaktoch a v komunikácii druhých ľudí

Obsahové štandardy

Učiteľ by mal poznať kultúru svojho regiónu a svojho národa.

Aby učiteľ dosiahol tento štandard, mal by

- poznať históriu svojej kultúry
- poznať vzťahy svojej kultúry k iným kultúram
- sledovať súčasnú kultúru svojho regiónu a národa.

Učiteľ by mal poznať iné kultúry.

Aby dosiahol tento štandard, mal by

- identifikovať, ktoré kultúry sa vyskytujú v jeho okolí
- poznať základné dáta z najväčších svetových kultúr
- analyzovať neznáme kultúrne produkty z iných kultúrnych tradícií.

Učiteľ by mal poznať kultúru Slovenskej republiky.

Aby dosiahol tento štandard, mal by

- poznať, aké kultúrne tradície vytvárali a vytvárajú kultúru Slovenska
- uvedomovať si vzťahy medzi rôznymi etnikami a sociálnymi vrstvami na Slovensku a poznať základné dáta z ich kultúr
- rovnocenne a nezaujato zhodnocovať prínos rôznych etník pre kultúrnu tradíciu Slovenska.

Výkonové štandardy

Schopnosti

Učiteľ by mal mať schopnosť prezentovať uvedomelú kultúrnu identitu.

Aby dosiahol tento štandard, mal by byť schopný

- pomenovať a vyjadriť kultúrnu tradíciu, ku ktorej sa hlási a preukazovať porozumenie tejto tradície
- predpokladať reakcie žiakov na učiteľovu kultúrnu identitu
- uvedomovať si vzťah medzi svojou kultúrnou identitou a predmetom, ktorý vyučuje.

Učiteľ by mal byť empatický voči kultúrnej rôznorodosti, voči iným kultúrnym tradíciám.

Aby dosiahol tento štandard, mal by byť schopný

- vyhľadávať kultúrne artefakty z iných kultúr, analyzovať a interpretovať ich
- rešpektovať kultúrne tradície a kultúrne identity svojich žiakov, podnecovať ich k vzájomnej úcte, neustále vyhodnocovať kultúrnu rôznorodosť triedy
- podporovať prejavy rôznych kultúrnych tradícií v triede a pomáhať riešiť konflikty medzi nimi

Učiteľ by mal rešpektovať individuálne potreby žiakov.

Aby dosiahol tento štandard, mal by byť schopný

- chápať a vyhodnocovať individuálne potreby žiakov
- rešpektovať rozdiely v štýloch učenia u svojich žiakov
- podnecovať „samoučiace“ postupy u svojich žiakov

Učiteľ by mal ovládať pestré pedagogické metódy vhodné pre rozvoj kultúrnej rôznorodosti.

Aby dosiahol tento štandard, mal by byť schopný

- používať metódy, ktoré rozvíjajú vyššie kognitívne funkcie žiakov
- používať metódy, ktoré rozvíjajú nekognitívne zložky osobnosti žiakov
- vytvárať si individuálne metodické postupy rešpektujúce osobitosti jeho žiakov
- zadávať problémové úlohy, na riešenie ktorých existuje viacero ciest
- používať na hodinách materiál pochádzajúci z rôznych kultúr

Zručnosti

Učiteľ by mal mať rozvinuté komunikačné zručnosti.

Aby dosiahol tento štandard, mal by

- vedieť zrozumiteľne a jednoznačne vyjadrovať, čo si myslí a cíti
- pozorne počúvať druhých ľudí
- vedieť klásť otázky
- využívať verbálne a neverbálne vyjadrovacie prostriedky v komunikácii
- umožňovať rôznorodé spôsoby komunikácie v triede
- vedieť pracovať s informačnou technológiou a internetom.

Učiteľ by mal kriticky myslieť.

Aby dosiahol tento štandard, mal by

- analyzovať a interpretovať fakty a skutočnosti okolo seba
- uvedomovať si vlastné predsudky a poukazovať na predsudky iných
- predpokladať vznik rôznorodých situácií v triede a vedieť sa v nich orientovať.

Učiteľ by mal byť jazykovo zdatný.

Aby dosiahol tento štandard, mal by

- ovládať mimo materinského jazyka aspoň jeden druhý jazyk v písanej a hovorenej podobe
- chápať kultúrno-historické postavenie svojho materinského jazyka
- rozumieť kultúrno-historickému postaveniu jazykov, ktoré sú materinskými jazykmi jeho žiakov
- vedieť pomenovať svetové jazyky a regionálne nadnárodné jazyky.

Učiteľ by mal ovládať rôzne postupy na riešenie konfliktov.

Aby dosiahol tento štandard, mal by

- otvorene a presne vyjadrovať svoje názory a záujmy a viesť iných k tomu istému
- vedieť zaujať stanovisko, vyjadriť ho a argumentovať v prospech tohto stanoviska

- vedieť vyjednávať a tvoriť kompromisy
- vedieť riadiť prácu a komunikáciu v kultúrnej rôznorodej skupine
- vedieť vytvárať a udržiavať v triede psychicky bezpečné prostredie.

Učiteľ by mal používať rôznorodé hodnotenie žiakov.

Aby dosiahol tento štandard, mal by

- využívať rôzne diagnostické metódy pre zisťovanie stavu vedomostí, zručností, schopností a postojov žiakov
- využívať formálne aj neformálne hodnotenie
- rozlišovať spätnú väzbu žiakov v priebehu práce od výsledného komplexného zhodnotenia výsledku práce
- rešpektovať kultúrnu rôznorodosť žiakov v ich citlivosti na rôzne spôsoby hodnotenia
- nerozlišovať v hodnotení na základe farby pleti, pôvodu, pohlavia, majetku a pod., vyhýbať sa v hodnotení akejkoľvek diskriminácii
- využívať rôzne stratégie a formy hodnotenia - kontrolnú, motivačnú, diagnostickú, didaktickú, projektívnu - pre triedu ako celok aj pre jednotlivých žiakov
- vedieť pracovať s rôznymi pomôckami pre hodnotenie - otázky, testy, portfólio, obrázky, mimika a gesto, známka a pod.
- pozitívne hodnotiť interkultúrne kompetencie žiakov

Učiteľ by mal vytvárať vlastné pedagogické materiály vhodné pre multikultúrnu výchovu.

Aby dosiahol tento štandard, mal by

- reflektovať zvláštnosti svojho regiónu a svojich žiakov, vedieť pretransformovať ich do špecifických materiálov a do špecifických metodík
- vedieť skonštruovať jednoduchšie pedagogické materiály, ktoré môže používať samostatne alebo ako doplnky k celoštátnym učebniciam
- poskytovať žiakom učebné materiály z iných kultúrnych tradícií
- vnášať do vyučovania materiály z reálneho života žiakov
- zamedziť vstupu takých učebných materiálov, ktoré by podnecovali akúkoľvek formu diskriminácie.

Osobnostné štandardy

Postoje

Učiteľ by mal pozitívne hodnotiť rôznorodosť ľudí.

Aby dosiahol tento štandard, mal by

- chápať nevyhnutnosť a komplexnosť diferencovanosti v kultúrnych tradíciách ľudstva
- chápať pozitívny dopad rôznorodosti pre rozvoj ľudskej spoločnosti a kultúry
- chápať rôznorodosť ako neodstrániteľnú vlastnosť ľudstva
- uvedomovať si neopakovateľnú hodnotu jedinca.

Učiteľ by mal pozitívne hodnotiť jednotu ľudstva a spoluprácu medzi ľuďmi.

Aby dosiahol tento štandard, mal by

- vážiť si ľudstvo ako jedinečné obyvateľstvo Zeme
- chápať nevyhnutnosť spolupráce medzi ľuďmi ako podmienku prežitia a ako podmienku zdravého rozvoja
- vážiť si vzájomnú podporu ľudí v rôznych aktivitách
- podporovať vzájomné pochopenie a spoluprácu medzi ľuďmi

Učiteľ by mal mať rozvinutú osobnostnú sebareflexiu.

Aby dosiahol tento štandard, mal by

- neustále overovať východiská svojho svetonázoru
- vyhľadávať, analyzovať a interpretovať odlišné pohľady na svet
- snažiť sa odstraňovať svoje predsudky.

Učiteľ by si mal vážiť a rešpektovať princípy demokracie.

Aby dosiahol tento štandard, mal by

- vážiť si a rešpektovať právnosť
- rešpektovať práva väčšiny a práva menšiny
- rešpektovať rôzne generácie ľudských práv
- rešpektovať rovnosť ľudí, rás, národov, štátov
- rešpektovať právo na súkromný život, ale akceptovať princípy spoločného dobra
- snažiť sa o rovnosť šancí pre všetkých žiakov.

Učiteľ by si mal vážiť kultúru a kultúrnosť.

Aby dosiahol tento štandard, mal by

- snažiť sa o rozvoj svojej kultúrnosti vo voľnom čase - vlastným pričinením,

v spolupráci so životným partnerom a priateľmi, s využitím médií a pod.

- mať rozvinuté medzikultúrne uvedomenie, t.j. povedomie rôznorodosti kultúr, ich principiálnej rovnosti a ich vzájomného ovplyvňovania
- viesť svojich žiakov k uvedomeniu si hodnoty kultúry pre človeka.

(Mistrík, E., 2000)

Žiak, ako činiteľ vytvárania klímy

Učiteľ navodzuje určité pravidlá a ovplyvňuje žiakov svojím spôsobom, ale každý žiak reaguje na učiteľovo správanie rozdielnym spôsobom. Je to dané vekom žiaka, doposiaľ získanými skúsenosťami, výchovou rodičov a inými príčinami.

Žiak je subjekt, ktorý sa spolupodieľa na dianí v triede, na živote školy aj na jednotlivých zložkách edukácie. Vlastná iniciatíva učiteľov na vyučovaní bude efektívnejšia, ak sa zo žiakov stanú spolupracovníci učiteľa. Je veľa oblastí, do ktorých je nevyhnutné zapojiť žiakov. Žiaci by mali pod vplyvom učiteľa preberať zodpovednosť za kvalitu ich života v triede, a to vo vzdelávaní aj výchove. Hanuliaková J. uvádza: „ *Pre učiteľov, školských psychológov i rodičov je dôležité, že sociálne javy v školskej triede výrazne ovplyvňujú postoje žiakov, očakávania, emócie i školskú úspešnosť. Nie sú to len individuálne zvláštnosti žiakov, ale tiež sociálne vzťahy medzi spolužiakmi, medzi učiteľom a žiakom, medzi učiteľom a triedou, ktorá spoluurčuje jej rozvoj. Pokiaľ je sociálna atmosféra priaznivá, sú žiaci schopní pracovať nerušene, bez zábran a rovnako činnosť učiteľa je efektívnejšia. V opačnom prípade „nepriaznivá atmosféra“ na vyučovaní podstatne znižuje učebnú činnosť žiaka a sťažuje prácu učiteľa*“ (Hanuliaková, J., 2010, s. 32).

Vzájomné vzťahy medzi žiakmi triedy sú významným činiteľom klímy. V každej triede dochádza k viacerým interakciám žiakov medzi sebou navzájom a interakciám medzi učiteľom a žiakom.

Škola pripravuje žiakov na dobrý a úspešný život vo svete, v ktorom sa jednotlivé kultúry stretávajú. V. Dúbravová uvádza kľúčové kompetencie žiaka, ktoré umožňujú preukázať vedomosti, zručnosti, schopnosti a postoje v praxi, pri stretávaní odlišných kultúr.

Komunikačné schopnosti- zrozumiteľne sa vyjadrovať, vysvetľovať, aktívne počúvať, čítať s porozumením vo vlastnom jazyku a v jednom cudzom jazyku;

Personálne a interpersonálne schopnosti- sebazpoznávanie a osobný rozvoj, tvorba medziľudských vzťahov, spolupráca, zodpovednosť, starostlivosť, rešpekt k všetkým ľudským hodnotám, uznávanie ľudských práv

Schopnosti tvorivo a kriticky riešiť problémy- identifikovať a zvládať problémy, navrhovať riešenia, zaujímať sa o pohľady iných na spoločné problémy, učiť sa z ťažkostí

Schopnosť pracovať s informačnými technológiami- využívať informačné zdroje a informácie na rozšírenie poznania o sebe a iných, na komunikáciu a riešenie problémov

Schopnosti formovať občiansku spoločnosť- prispievať na miestnej i globálnej úrovni k rozvíjaniu demokratického spôsobu života a trvalo udržateľnému rozvoju

Schopnosti potrebné na udržanie zdravého života- schopnosť starať sa o zdravie a o dobré životné prostredie nielen pre seba, ale aj pre iných.

Proces rozvíjania kompetencií potrebných je dlhodobý a nemôže byť len vedľajším produktom edukácie. Naučiť žiakov orientovať sa v medziľudských vzťahoch, správne kooperovať s inými, vytvárať si pozitívny obraz o sebe, získať dôveru v seba a hľadať spôsoby, ako žiť v spoločenstve s inými, je pre život rovnako dôležité, ako naučiť sa napríklad gramatické pravidlá.

(Dúbravová, V., 2006, s. 9)

3.2 Skúmanie klímy triedy

Klíma triedy je vytváraná viacerými činiteľmi. Aby sme mohli klímu vytvárať a zdokonaľovať, musíme ju najskôr poznať. K tomuto poznávaniu nám slúžia určité metódy skúmania klímy triedy.

Pred skúmaním si treba ujasniť niektoré aspekty. Petlák vo svojej knihe uvádza nasledovné:

1. *„ ujasnenie si cieľa skúmania*
2. *obdobie, v ktorom sa uskutoční skúmanie*
3. *výber metód skúmania*
4. *techniky skúmania, zber údajov*
5. *spracovanie údajov a ich vyhodnotenie*
6. *vyvodenie záverov „(Petlák, E., 2006, s. 73-74).*

Prácu na vyučovaní usmerňuje učiteľ, ktorý by mal poznať klímu v konkrétnej triede a jej kvalite prispôboval využívané metódy a prostriedky.

Okrem metód, ktoré uvedieme v ďalšej kapitole, skúmanie metód podľa Petláka môže byť zamerané na

- *organizačno- sociologický prístup*- ide o skúmanie triedy, život žiakov v triede, ich spolupráca, komunikácia. Využíva sa štruktúrované pozorovanie.
- *interakčný prístup*- skúmanie interakčných vzťahov medzi učiteľmi a žiakmi. Je dobré ak si učiteľ zo svojej vyučovacej hodiny urobí zvukový alebo audiovizuálny záznam. Uvedomia si ako učia, či opakujú slová, či sa sústreďujú len na niektorých žiakov alebo či správne gestikulujú.
- *pedagogicko- psychologický prístup*- skúmanie sa zameriava na to, ako sa žiaci učia, ako kooperujú, ako si pomáhajú, či sú počas vyučovania aktívny a z psychologického hľadiska sa zameriava na to, ako sa žiaci k sebe správajú, ako sa vzájomne vnímajú a hodnotia.
- *školsko- etnografický prístup*- ide o štúdium celej školy a jej života. Patria sem metódy a formy riadenia školy. Pri etnografickom prístupe možno využiť etnografické interview (ako žiaci a učitelia vnímajú a interpretujú dianie v škole alebo v triede).
- *vývinovo- psychologický prístup*- zameriava sa na psychologické aspekty riadenia triedy, na prístupy učiteľa.
- *sociálno- psychologický a enviromentalistický prístup*- zameriava sa na prostredie triedy, na vzťahy medzi učiteľmi a žiakmi, na vzťahy medzi žiakmi ale aj na to, akú klímu by chceli mať žiaci. Využívajú sa pri tom posudzovacie škály, ktoré vyplňajú žiaci.

(Petlák, E., 2006, s. 83-86)

3.2.1 Metódy skúmania klímy triedy

Skúmať klímu triedy je možné viacerými výskumnými metódami a nástrojmi. Za najčastejšie používané metódy možno považovať kvantitatívne metódy- štandardizované dotazníky. K dispozícii je aj viacero kvalitatívnych výskumných metód, ktoré môžu učitelia použiť.

Pozorovanie

Gavora tvrdí, že „ *pozorovanie je objektívne, zámerné, cieľavedomé, plánovité a systematické. Jeho dôležitou vlastnosťou je presnosť a spoľahlivosť*“ (In. Švec, Š., 1998, s. 101).

Predmetom pozorovania môžu byť vzájomné vzťahy medzi žiakmi, ich komunikácia, kooperácia, súdržnosť, spôsob komunikácie učiteľa so žiakmi, ale aj pozorovanie prostredia triedy.

Podľa Gavoru, súhrne možno stanoviť tieto zložky pozorovania:

- *cieľ pozorovania*- je to konkrétny dôvod alebo úmysel, ktorým sa riadi pozorovania
- *predmet pozorovania*- čo budeme pozorovať (osoby, predmety, činnosti, prostredie)
- *časové dimenzie pozorovania*- kedy sa bude pozorovať, v akých časových intervaloch sa bude pozorovať
- *spôsob pozorovania*- kto bude pozorovať a ako bude pozorovanie zaznamenávať a vyhodnocovať (In. Švec, Š., 1998, s. 101).

Neštruktúrované pozorovanie- je jedna z najjednoduchších výskumných metód. Výskumník pozoruje objekty bez vopred pripravených špecifických výskumných zámerov. Pozorovanie sa zameriava napríklad na úpravu a výzdobu triedy, správanie sa žiakov, vzťahy medzi osadenstvom školy a pod. Zo zistených skutočností sa vytvára predstava o klíme triedy a školy.

Štruktúrované pozorovanie- pozorovateľ je na svoju činnosť dopredu dôkladne pripravený, vytýči si zameranie a konkrétny cieľ skúmania. Takéto pozorovanie je najvhodnejšie používať pri takých činnostiach, ktoré prebiehajú v kontrolovateľných podmienkach a priestore, ktoré neprebiehajú spontánne. Ideálne je ak pozorovanie uskutočňuje viac výskumníkov, pretože výsledky sa spoločne vyhodnotia a dajú primerane objektívny pohľad na klímu triedy.

(Petlák, E., 2006, s. 73-74)

Metóda je presná a spoľahlivá. Pozorovanie je zámerné, cieľavedomé a systematické. Predmetom pozorovania môžu byť vzájomné vzťahy medzi žiakmi, ich komunikácia, kooperácia, súdržnosť, spôsob komunikácie učiteľa so žiakmi, ale aj pozorovanie prostredia triedy.

(In. Švec, Š., 1998, s. 101)

Žiacke denníky

Žiacke denníky robia niektorí žiaci. V prirodzenej časovej postupnosti zachytávajú udalosti v triedy, ale aj osobné stanovisko pisateľa denníka. Žiacke denníky sú robené z vnútornej potreby pisateľa, pre súkromné účely a preto možno povedať, že je to neprofesionálny záznam.

(Hanuliaková, J., 2010, s.46)

Štandardizovaný dotazník

Môžeme ho použiť k zisťovaniu postojov, názorov a vnímaniu klímy triedy z pohľadu žiakov, učiteľov aj rodičov. Je dostupný, ľahko použiteľný a jeho výhodou je ekonomickosť, teda možnosť rýchleho mapovania veľkého počtu respondentov. Práve dotazníky sú v súvislosti s klímou triedy využívané dosť často, nie sú náročné a umožňujú učiteľom, ale aj vedeniu školy získať informácie o stave klímy.

(Szijártová, K., Malá, D., 2008, s. 19)

Sociometria

Slúži na získanie komplexnejšieho posúdenia klímy v triedach. „ *Sociometria zahrňuje súbor špecifických výskumných postupov, ktoré slúžia na zisťovanie, analýzu smeru a intenzitu medziľudských vzťahov a ich prejavy v malých sociálnych skupinách*“ (Hanuliaková, J., 2010, s. 44). Na zisťovanie vzťahov medzi žiakmi v triede sa využíva sociometrický test. Na základe zisteného sa posudzuje napríklad úroveň sociálnej klímy v triede a prostredníctvom nej môžeme pochopiť isté vzťahy medzi žiakmi.

Experiment

Je výskumná metóda, pri ktorej experimentátor za čo najpresnejšie pripravených podmienok kontroluje a zaznamenáva reakcie, spôsoby správania, prejavy, aby tým overil istú hypotézu o závislosti týchto výsledkov na ich podmienkach. Vo vzťahu ku klíme triedy ho možno využiť na skúmanie toho, čo zlepši klímu triedy.

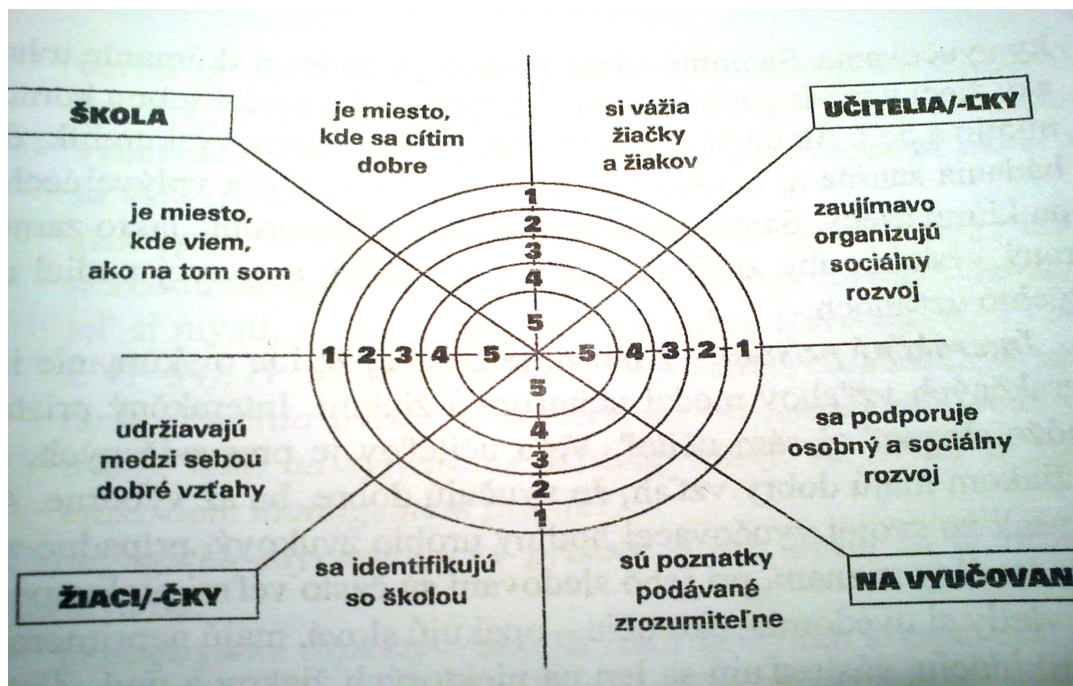
Terč

Je metóda, ktorá poskytuje pohľad na vzájomné vzťahy medzi žiakmi, na vzťahy medzi žiakmi a učiteľmi, ale naznačuje aj priebeh vyučovania a ako ho vnímajú žiaci a

učitelia. Metódu môžeme využiť na triednickej hodine. Vyhodnotiť metódu môžeme aj spoločne. Do zväčšeného terču žiaci zapisujú postoje tak ako boli zapísané v jednotlivých terčoch. Po zapísaní sa podrobne analyzujú postoje žiakov k jednotlivým javom, hľadajú sa možnosti zlepšenia a pod. Terč môže byť využitý aj pri práci s rodičmi.

Inštrukcia k administrovaniu metódy- Krížikom alebo farbičkou vyznač v každom výseku kružnice hodnotiaci zásah. 5-úplne súhlasím.

Schéma č. 2: „Terč“ (Podľa Seebauerová, R., 2005)

(In. Petlák, E., 2006, s. 83)

Metóda nedokončených viet

Pomáha učiteľom odhaliť obľúbené a kritizované časti. Za základnú časť vety možno stanoviť „ V našej triede mám najradšej...“, ktorú žiaci doplnia. Zvoliť si môžeme aj len jednu vetu, na ktorú sa vyžaduje viackrát odpovedať (Hanuliaková, J., 2010, s. 45).

Žiacke kresby

Táto metóda je vhodná najmä pre nižšie ročníky, kedy žiaci ešte nevedia pracovať s dotazníkmi. Žiaci kreslia na zadania, ktoré vytvárajú priestor na vyjadrenie toho, čo žiak

vidí okolo seba a čo považuje za dôležité. Vhodné je, aby žiaci aj napísali, pomenovali to, čo nakreslili. Pre objektívnejšie posúdenie je dobré túto metódu doplniť rozhovormi so žiakmi.

Podstatou skúmania klímy triedy je jej poznanie a menenie v záujme skvalitňovania práce. Na základe výsledkov skúmania klímy je potrebné premyslieť a realizovať konkrétne kroky na zlepšenie klímy. Poznanie klímy umožňuje pochopiť čo sa vo vnútri triedy deje a ako toto dianie vidia sami žiaci. Učiteľ môže premýšľať čo a ako v triede zmeniť. Jeho rozhodnutie bude založené na poznaní názorov žiakov. Výsledkom je dobrá klíma, v ktorej všetci radi pracujú, má motivujúci účinok a je predpokladom dobrých učebných výsledkov.

3.3 Multikultúrna výchova

Svet, štát, škola a rodina – to všetko sa nachádza v určitom priestore a ten je vždy aj konkrétnym kultúrnym, politickým a sociálnym kontextom nášho života. V ňom sa stávame individualitami, učíme sa, ako vychádzať s ostatnými, socializujeme sa. Učitelia svojimi postojmi, štýlom práce a komunikácie so žiakmi významne ovplyvňujú budúcnosť spoločenstva, ale aj spôsob, do akej miery sa budeme schopní nielen rešpektovať ako etnicky, sociálne a nábožensky odlišní ľudia, ale aj ako dokážeme oceňovať svoju odlišnosť.

Podľa E. Mistríka má pre školu multikultúrna výchova veľký význam. *“ Jej prvým efektom je rozvoj medzikultúrneho porozumenia v triede a v škole, čo je nevyhnutný predpoklad pre neobmedzovaný rozvoj detí z rôznych sociálnych skupín v škole. V spoločnosti, ktorá je stále rôznorodejšia, bude medzikultúrne pochopenie v škole stále dôležitejšie. To je možné dosiahnuť v prvom rade s pomocou interkultúrne kompetentného učiteľa, ktorý je ťažiskom a centrálnym agentom pre rozvoj školy s medzikultúrnou empatiou“* (Mistrík, E., 2000).

Najvšeobecnejšie vymedzenie definície multikultúrnej výchovy je uvedené v Encyklopédii pedagogického výskumu: *„ Multikultúrna výchova je príprava na sociálnu, politickú a ekonomickú realitu, ktorú žiaci prežívajú v kultúrne odlišných stykoch s ľuďmi“*

(In. Průcha, J., 2001, s. 41).

V pedagogickom slovníku „ *termín multikultúrna výchova vyjadruje snahy prostredníctvom vzdelávacích programov vytvárať spôsobilosť ľudí chápať a rešpektovať iné kultúry než len svoju vlastnú*“ (Průcha, J., Walterová, E., Mareš, J., 1998, s. 137).

Základným cieľom multikultúrnej výchovy je integrácia jednotlivca do širšieho multikultúrneho prostredia, pričom treba zachovať jeho osobnú a kultúrnu identitu. Podľa E. Mistríka je cieľom postup od pasívneho postoja k aktívnej starostlivosti, ktorý sa premieta aj do výchovných cieľov:

- schopnosť včleniť rôznorodé kultúry a spoločenstvá a chápať ich diferencovaný a pritom sociálne rovnocenný vklad do svetovej kultúry
- schopnosť viesť dialóg s inými kultúrami
- schopnosť chápať vzťahy vlastnej kultúry s inými kultúrami
- schopnosť prekonať egocentrický pohľad na svet
- schopnosť byť tolerantný a empatický voči iným kultúram

(Klein, V., 2008, s. 26-27)

Vo všeobecnosti môžeme povedať, že cieľom multikultúrnej výchovy je, aby boli žiaci schopní konať na základe poznatkov, informácií o rôznych etnických a kultúrnych skupinách, schopností a zručností orientovať sa v kultúrnej pluralitnom svete, využívať interkultúrne kontakty a postoje, hodnôt tolerancie, rešpektu a otvorenosti k odlišným skupinám.

3.3.1 Základné pojmy multikultúrnej výchovy

Multikultúrna výchova je spájaná s viacerými pojmami, s ktorými sa stretávame aj v bežnom živote alebo v médiách. Pre rozvoj medzikultúrneho porozumenia je dôležité rozumieť ich obsahu, aby sa nezamieňali s inými, alebo aby sa nepoužívali povrchno a nepresne, ako je to časté v médiách. Preto uvádzame niekoľko pojmov spätých s multikultúrnou výchovou.

Kultúra

Dôležité je začať s pochopením samotného pojmu kultúra. Podľa Průcha treba rozlišovať dve skupiny ponímania tohto pojmu:

- podľa širšieho poňatia zahrňuje pojem kultúra všetko, čo vytvára ľudská civilizácia, teda materiálne výsledky ľudskej činnosti (nástroje, obydlia, priemysel, doprava, telekomunikácia), ale aj duchovné výtvyry ľudí (umenie, morálka, náboženstvo, politika, právo, vzdelanie)
- podľa užšieho poňatia je pojem kultúra spájaný skôr s prejavmi správania ľudí, teda zvyky, symboly, jazykové rituály, komunikačné normy, hodnotové systémy, skúsenosti, zachovávané tabu (Průcha, J., 2001, s. 33).

Kultúra umožňuje človeku, aby sa predošlé skúsenosti generácií odovzdávali sociálnym učením. Človek nemusí opätovne skúšať to, čo predošlé generácie vyskúšali. Kultúra obsahuje predmety (umelecké diela), znaky a symboly (gestá, štátny znak, písmo), hodnoty (pravdovravnosť), zvyky (vianočné, veľkonočné), inštitúcie (monogamné manželstvo), rituály (podanie ruky) a iné činnosti charakteristické pre konkrétnu spoločnosť. Preto je kultúra

- a) kognitívnym systémom- systém informácií a vedomostí o svete
- b) činnostným systémom- súhrnom činností istého spoločenstva, ktoré toto spoločenstvo vykonáva seba vlastným spôsobom
- c) symbolickým systémom- systém znakov, ktoré zaznamenávajú obsahy ľudského vedomia
- d) inštitucionálnym systémom- systém inštitúcií spoločenstva.

Prostredníctvom kultúry človek chápe svet a vyjadruje obsah svojho vedomia, spoločenstvo sa integruje a odlišuje od iných. Pri odovzdávaní kultúry sa zachováva spoločenstvo do budúcnosti.

(Mistrík, E., 2006)

Kultúra je súhrn ľudských činností a predmetov, ideí, hodnôt a inštitúcií, ktoré sú vlastné určitému spoločenstvu.

Multikulturalizmus

Pojem multikulturalizmus je kľúčový pre multikultúrnu výchovu, pretože označuje procesy vzájomného prieniku a spolupráce mnohých kultúr. Bez rozvinutia

multikulturalizmu by nevznikla multikultúrna výchova.

Podľa Balvína tento termín má rôzne významy a môže označovať tieto odlišné skutočnosti:

1. *Stav*- koexistencia rôznych sociálno- kultúrnych skupín so špecifickými systémami inštitúcií, tradícií, postojov a hodnôt.
2. *Proces*- vzájomné ovplyvňovanie rôznorodých kultúrnych systémov, prípadne vznik nových systémov
3. *Vedecká teória*- multikulturalizmus sa zaoberá rôznymi aspektmi sociálno- kultúrnej diverzity. Zaujíma sa o pluralitu svetov, sociokultúrne vzorce, komunikačné kódy a výskum o možnosti prechodu a zmeny medzi relatívne uzavretými kultúrnymi systémami.
4. *Spoločenský cieľ*- úsilie o vytvorenie pluralitnej spoločnosti . Spolunažívanie je založené na tolerancii, rešpekte, dialógu a konštruktívnej spolupráci (In. Klein, V., 2008, s. 15).

Multikultúrnosť znamená nielen rôznosť kultúr, ich prejavov v správaní, ich tradícií, hodnôt, významov a noriem, ale aj hľadanie spôsobov ich spolužitia (existencia vedľa seba, rešpektovanie druhého, tolerancia, spolupráca).

Rasa a Rasizmus

Je nehumánne deliť ľudí na rasy, lebo všetci ľudia sme jednej rasy a to ľudskej rasy. Uvádzame definíciu tohto pojmu odvodenú z teórie fyzickej antropológie: „ *Rasy (plemená) sú veľké skupiny ľudí s podobnými telesnými znakmi, ktoré sú dedičné, vytvorili sa vplyvom prírodného prostredia a vznikli pôvodne v určitých geografických teritóriách- europoidné plemeno v Európe a na Blízkom východe, negroidné plemeno v Afrike, mongoloidné plemeno v Ázii*“ (Průcha, J., 2001, s. 28).

Príslušníci každej rasovej skupiny vnímajú a uvedomujú si špecifické vlastnosti svojej skupiny a odlišnosti vo vlastnostiach iných rasových skupín. Toto vnímanie rasových odlišností viedlo k vytvoreniu sociálne psychologických stereotypov a postojov. „ *Rasizmus je súhrnné označenie pre takéto správanie, ktoré prekračuje vnímanie rasových odlišností a pretvára sa na nepriateľské aktivity voči príslušníkom inej rasy, ktoré sa prejavujú v diskriminácii a v agresívnom správaní*“ (Průcha, J., 2001, s. 29).

Rasizmus teda znamená posudzovanie iných ľudí na základe ich farby pleti a iných

fyzických charakteristík. Spravidla ústi do odsudzovania, vlastnej rase však prisudzuje pozitívne kvality.

Predsudky a Stereotypy

Keď sa jednotlivec stretáva s nositeľom odlišnej kultúry a nepozná ho, často k nemu pristupuje na základe predsudkov, ktoré si o danej kultúre doteraz vytvoril.

Tieto pojmy majú rovnakú psychologickú podstatu. Sú to predstavy, postoje a názory, ktoré určité skupiny ľudí prechovávajú k iným skupinám alebo k sebe samým. Predsudky a stereotypy majú silný emocionálny náboj, avšak obsah v nich môže byť potláčaný. Rozdiel medzi týmito pojmami niektorí odborníci nevidia, iní odlišujú predsudky ako názory a postoje, ktoré obsahujú nepriateľský vzťah voči iným, no stereotypy môžu byť postoje neutrálne, dokonca i pozitívne (Průcha, J., 2001, s. 37).

V multikulturalizme stereotyp znamená, že príslušníkov inej kultúry hodnotíme stále rovnakým spôsobom len na základe ich vonkajších znakov alebo na základe nedostatočných informácií. Ide o zafixovaný obraz, ktorý ovplyvňuje naše správanie a postoje. Tiež opakujúce sa správanie, pri ktorom človek reaguje rovnakým spôsobom v odlišných situáciách.

Predsudok v multikulturalizme znamená, že príslušníkov inej kultúry odsudzujeme na základe nepodstatných, vonkajších znakov bez toho, aby sme ich poznali. Čiže človeka hodnotíme bez toho, aby sme ho poznali a bezmyšlienkovite ho odmietame. Funguje v prostrediach poznačených skrytým alebo otvoreným kultúrnym konfliktom. Prejavuje sa komplikáciami v komunikácii, odmietaním spolupráce bez argumentov. Predsudok môže mať rôzne podoby, napríklad predsudok voči náboženstvu, farbe pleti, fyzickému vzhľadu alebo etnický predsudok a podobne.

(Mistrík, E., 2006)

Na základe pojmov, ktoré sme uviedli, budeme schopný pomenovať jednak kultúrne konflikty vo svojom okolí, ako aj možnosti dosahovania medzikultúrneho porozumenia.

3.3.2 Metódy a formy multikultúrnej výchovy

V tejto časti kapitoly vás oboznámime s niektorými metódami vhodnými aj pre multikultúrnu výchovu. Vyučovacie metódy, ktoré sa využívajú pri multikultúrnej výchove,

sú určité spôsoby a postupy, ktorými dosahujeme výchovné a vzdelávacie ciele. Počas vyučovania sa dôraz kladie na interakciu medzi učiteľom a žiakom, čiže žiak nie je len pasívnym poslucháčom, ale aj on sám sa rád zapája do aktivít zodpovedajúcich ich spôsobu učenia. Voľba metód by počas hodiny mala zodpovedať nie len cieľom, téme, ale aj skúsenostiam učiteľa s ich používaním a s realizáciou organizačných foriem práce.

Podľa V. Kleina sa najčastejšie využívajú tieto metódy a formy:

Diskusia

Metóda je vhodná najmä ak ide o vyjasňovanie vlastných postojov, formulácii názorov, rozvíjaniu schopnosti racionálnej argumentácie a počúvania druhého. Diskusia dodáva priestor pre vyjadrenie žiakov a zároveň spôsob, ako zhrnúť alebo zhodnotiť všetko, čo bolo povedané v predchádzajúcich častiach edukácie. Ak chce učiteľ viesť diskusiu, sám by si mal usporiadať svoje vedomosti a získať ďalšie informácie o danej téme, pripraviť sa na reakcie žiakov, formulovať argumenty pre a proti navrhovaným riešeniam problémov a spísať si otázky na rozvetvenie diskusie.

Brainstorming

Ide o metódu, ktorej základom je rýchle zhromaždenie a zapisovanie nápadov, námetov a informácií. Cieľom je vyprodukovať čo najviac myšlienok alebo prebrať tému zo všetkých možných uhlov v minimálnom čase. Na začiatku je dôležité, aby žiaci produkovali akékoľvek nápady bez hodnotenia a až potom si nápady a informácie opravujú a hodnotia. Téma musí byť jasne formulovaná. Pre učiteľa je brainstorming užitočný hlavne v počiatkových fázach učiva, kedy potrebuje rýchle zistiť, aké informácie už žiaci o téme vedia. Údaje, ktoré učiteľ zistil sa stávajú východiskom ďalšej jeho činnosti.

Skupinové vyučovanie

Táto forma práce sa využíva v skupinách menších ako je trieda. Žiaci všetkých skupín plnia určitú úlohu spoločnou prácou- riešia nejaký problém. Malé skupiny sú prirodzenejšie a majú bližšie k životným situáciám ako školská trieda. Práca v skupinách umožňuje učiteľovi prebrať tému z rôznych pohľadov. Každá skupina dostane odlišné úlohy a ich cieľom je prezentovať výsledky ostatným. Skupina by nemala mať viac ako šesť členov a učiteľ by mal dbať na jej heterogénnosť.

Situačné hry a dramatizácia

Metódy, ktoré podnecujú k hravej činnosti, rozvíjajú myslenie žiaka, tvorivosť, voľnú aktivitu, estetický a mravný cit. Dramatizácia je hranie rolí. Stotožnením sa s novou rolou žiak získava schopnosť empatie a prehrávaním rolí nacvičuje situácie, do ktorých sa možno budú dostávať v multikultúrnej realite. Zmyslom dramatizácie sú vyjadrované postoje, názory a stratégie komunikácie.

Projektové vyučovanie

Je to dlhodobá metóda. Žiaci, skupina žiakov alebo celá trieda rieši určitý problém, či spracováva zadanú tému. V priebehu práce na projekte sa žiaci učia organizovať študijné a pracovné úlohy. Žiakom zadá úlohu napríklad, aby zistili všetky informácie o niektorej minorite na Slovensku a pripravili si prezentáciu. Učiteľ by mal žiakom navrhovať konkrétne plány a štruktúry projektu, aby mohol sledovať vývoj práce.

(Klein, V., 2008, s. 120-122)

V súlade s predstavami o efektívnom učení (učiteľ) a učení sa (žiak) V. Dúbravová v Metodickéj príručke pre multikultúrnu výchovu uvádza nasledujúce rozdelenie metód podľa charakteru poznávacích činností žiakov a fáz vyučovania.

Metódy vo vzťahu k poznávacím činnostiam

Podľa aktivity a miery samostatnej činnosti žiakov.

Zapojenie žiakov do učenia spôsobuje, že žiak sa učí efektívnejšie. Naučí sa viacej, predovšetkým to, čo súvisí s jeho potrebami, záujmami. Informácie žiak získava rôznymi cestami a to, z textov, od učiteľa, od spolužiakov, z aktívne prežitých skúseností.

Reproduktívne metódy

Metódy, pomocou ktorých si žiaci osvojujú hotové poznatky, činnosti a v tej podobe ich reprodukovujú či už ústne, písomne, v rozhovore, riešením typových úloh alebo predvedením výtvarných a hudobných cvičení. Učiteľ pripravuje učebné úlohy pre činnosť žiakov a úroveň osvojenia poznatkov a činností môže byť na úrovni prvých troch stupňov Bloomovej taxonómie kognitívnych cieľov. Príklady metód: výklad, vysvetľovanie, opis, ilustrovanie pomocou textu, učebnej pomôcky, demonštračných pokusov, počúvaním nahrávok, filmy a pod. Vzhľadom na ciele multikultúrnej výchovy však treba dať väčší

priestor metódam produktívnym.

Produktívne metódy

Tieto metódy umožňujú, aby aktivita žiakov stúpala, prípadne aby žiaci získali nové poznatky prevažne samostatne, ako výsledok tvorivej činnosti. Napríklad v metóde problémového výkladu je pomer aktivít učiteľa a žiakov takmer rovnaký, a na druhej strane práca na projektoch predpokladá veľa samostatnej práce žiaka. Príklady metód: problémový výklad, heuristické metódy umožňujú žiakom aplikovať poznatky. Výskumná a projektová metóda rozvíjajú schopnosti analyzovať, robiť syntézy a hodnotiť. K produktívnym metódam ešte patria situačné a rolové hry, brainstorming alebo diskusia.

Metódy z hľadiska fáz vyučovania

Všetky spôsoby učenia majú spoločný úvod, ktorý patrí motivácii, potom nasleduje akcia, ktorá prináša podnety na učenie sa a záver patrí podnetom na aplikáciu naučeného. V. Dúbravová uvádza takéto spôsoby delenia fáz vyučovania. Na každú fázu vyučovania sú vhodné iné metódy.

A) Metódy, ktoré sa viažu na klasickú schému vyučovania

1. Motivácia- motivačné metódy: čítanie príbehu, vlastná skúsenosť(rozprávanie), hádanky, kvízy, kreslenie
2. Expozícia- expozičné metódy (fáza výkladu učiva): vysvetľovanie, prednáška, rozprávanie, diskusia, heuristická, problémová a výskumná metóda, metódy zážitkového učenia (situačné, rolové a tvorivé hry), dramatizácie, interview, nedokončené vety
3. Fixácia- fixačné metódy: dramatizácia, hry, samostatná práca (projekty, kvízy, krížovky)
4. Diagnostikovanie- diagnostické metódy: testy, kvízy, súťaže, pracovné listy, rolové hry, kreslenie obrázkov, schém
5. Aplikácia- aplikačné metódy: písanie (esej, denníky, domáce zadanie), projekty, hry so scenárom, praktické činnosti.

B) Metódy pedagogického konštruktivismu, metóda EUR

1. fáza: Evokácia- v tejto fáze sa využívajú metódy, ktoré pomáhajú žiakom vybaviť si

vedomosti, čiže to, čo už o téme vedia, čo zažili a čo dokážu odhadnúť a predstaviť si, pomenovať. A tak sa pripravujú na nové informácie, skúsenosti. Metódy- voľné písanie, ktoré má vyvolať u žiaka záujem o tému a zistiť aké vedomosti o nej má, formulácia otázok k obrázku, brainstorming, diskusia.

2. fáza: Uvedomenie si významu informácií a skúseností- metódy poskytujúce žiakovi možnosť stretnúť sa s novými informáciami a názormi – čítanie textu, počúvanie výkladu, experimentovanie. Ďalšie metódy: kritická analýza textu, riadené čítanie s porozumením, reflektovanie, hodnotenie metód, vlastného postupu aj práce skupiny, pracovné listy, kreslenie komiksu, hranie rolí so scenárom.

3. fáza: Reflexia- overenie pôvodného konceptu, spoločné hľadanie odpovedí. Patria sem metódy, ktoré pomáhajú žiakovi upevniť si vedomosti, alebo aktívne meniť predchádzajúce informácie. Individuálne porozumenie prináša podnety do diskusie, žiaci prezentujú svoje myšlienky, učia sa navzájom od seba, učia sa rešpektovať názory iných. Odpovedajú na otázky o tom, čo už vedeli a čo

nové sa naučili, čomu nerozumejú a zisťujú, kde sú ďalšie zdroje informácií. Žiak získava vlastné pochopenie, prezentuje ho a fáza reflexie mu pomáha uvedomiť si, čo sa naučil.

(Dúbravová, V., 2006)

Každá z metód, ktoré sme uviedli má viacero spôsobov využitia a to podľa toho, aký cieľ sledujeme (afektívny, kognitívny, psychomotorický). Nie každá metóda či forma sa vyskytujú v čistej podobe, väčšinou sa kombinuje väčšie množstvo prístupov.

4 PROTIPREDSUDKOVÁ KLÍMA TRIEDY

V poslednej kapitole našej práce nadväzujeme na jej teoretickú časť a na základe výskumu zisťujeme vnímanie klímy žiakmi. Téma nás zaujala z toho dôvodu, že doposiaľ sme nenašli výskumy zamerané na protipredsudkovú klímu triedy.

4.1 Ciele, úlohy a hypotézy výskumu

Hlavným cieľom je „*Zistiť, ako žiaci hodnotia klímu vo svojich triedach a či táto klíma je charakteristická toleranciou a porozumením.*“

Cieľom je zistiť, či sa vnímanie žiakov zmenilo po dlhodobom pôsobení daných aktivít v triedach.

Chceme dospieť k výsledkom, ktoré budú prispievať k zodpovednejšiemu prístupu v oblasti klímy triedy.

Naším cieľom je vytvoriť takú klímu triedy, v ktorej sa žiaci budú navzájom tolerovať, pomáhať si a rešpektovať individuálne zvláštnosti medzi sebou, ale aj v rámci mimotriednych vzťahov.

Z daného cieľa nám vyplynuli čiastkové ciele:

- výskumnými metódami zistiť ako žiaci hodnotia klímu triedy
- dlhodobo pôsobiť danými aktivitami na žiakov v triede

Vzhľadom na predmet nášho skúmania sme sformulovali nasledujúce hypotézy:

H1- Predpokladáme, že žiaci budú po aplikovaní daných aktivít dosahovať vyššiu úroveň spokojnosti v triede.

H2- Predpokladáme, že žiaci po aplikovaní aktivít budú pozitívnejšie hodnotiť vzťahy v triede ako pred experimentálnym zásahom.

H3- Predpokladáme, že žiaci budú po aplikovaní daných aktivít dosahovať vyššiu úroveň vrámci kooperácie v triede.

H4- Predpokladáme, že žiaci budú po aplikovaní daných aktivít dosahovať vyššiu úroveň tolerancie a porozumenia žiakov.

4.2 Charakteristika výskumnej vzorky

Výskumné skupiny boli vybrané cielene. Nášho výskumu sa zúčastnili žiaci štvrtých ročníkov 1. stupňa základných škôl. Celkový počet žiakov je 60 a ich vekový priemer je 9-10 rokov.

4.3 Organizácia výskumu

Výskum sme uskutočnili vo štvrtých ročníkoch základných škôl v Starej Turej a v Lubine. Triedy v školách sme si rozdelili na experimentálnu skupinu ES (Stará Turá) a kontrolnú skupinu KS (Lubina)

Výskum bol zameraný na zisťovanie hodnotenia žiakov 1. stupňa ZŠ klímy triedy a na to, ako sa hodnotenie žiakov mení počas dlhodobého pôsobenia daných aktivít v triede. Výskum trval v období od 1. decembra 2011 do 31. marca 2012. V období 16 týždňov sme jeden deň v každom týždni navštevovali triedu experimentálnej skupiny. Spolu všetkých stretnutí bolo 16. V triede sme danými aktivitami, hrami a úlohami zameranými na toleranciu, rešpektovanie ľudí z iných kultúr a kooperáciu pôsobili na postoje a vnímanie žiakov. Na základe zozbieraných informácií, dokumentov a údajov sme sa zamerali na rozdiely zistené pred a po aplikácii daných aktivít v experimentálnej skupine. V kontrolnej skupine sme nepracovali so žiadnymi aktivitami, hrami ani úlohami.

V každej triede bolo prijatie veľmi pozitívne aj zo strany učiteľov, aj zo strany žiakov. Dôvody nášho výskumu boli dostatočne objasnené, aby nedošlo k nepochopeniu a neochote spolupracovať. Žiaci a učitelia pracovali so záujmom a boli ochotní spolupracovať.

4.4 Metódy a metodika výskumu

Výskum prebiehal v niekoľkých fázach, v rámci ktorých sme využili viaceré výskumné metódy.

1. Literárna metóda- túto metódu sme použili pri spracovaní teoretickej časti diplomovej práce. Zhromaždili sme a našťudovali všetky dostupné literárne pramene, ktoré sa zaoberajú problematikou tejto diplomovej práce.

2. Hlavnou metódou bol experiment, ktorý má charakter „kvázi“ experiment, v rámci ktorého sme využili metódu dotazníka, metódu nedokončených viet a metódu rozhovoru. Pomocou uvedených metód sme chceli zistiť vnímanie a pohľady žiakov ku klíme triedy. Zároveň nás zaujímali názory žiakov na iné kultúry, rasy vo svete, a či sa v ich názoroch prejavujú predsudky.

Dotazník

„*Dotazník je výskumný, vývojový a vyhodnocovací nástroj na hromadné a pomerne rýchle zisťovanie informácií o znalostiach, názoroch alebo postojoch opytovaných osôb k aktuálnej alebo potenciálnej skutočnosti prostredníctvom písomného dopytovania sa*“ (Švec, Š., 1998, s. 125). Môžeme ho použiť k zisťovaniu postojov, názorov a vnímaniu klímy triedy z pohľadu žiakov, učiteľov aj rodičov. Je dostupný, ľahko použiteľný a jeho výhodou je ekonomickosť, teda možnosť rýchleho mapovania veľkého počtu respondentov. Nevýhodou môže byť náročnosť vypracovania, príprava dotazníka a jeho neosobnosť, možnosť skreslenia odpovedí. Dotazníkové položky môžu mať podobu otvorených otázok, častejšie sa však kvôli jednoduchšiemu vyhodnocovaniu využívajú poloootvorené a uzavreté otázky. Práve dotazníky sú v súvislosti s klímou triedy využívané dosť často, nie sú náročné a umožňujú učiteľom, ale aj vedeniu školy získať informácie o stave klímy (Szijártová, K., Malá, D., 2008, s. 19).

Na začiatku výskumu každý žiak dostal nami upravený dotazník Naša trieda (príloha č. 1) s podrobnou inštrukciou k práci, ktorá bola vysvetlená pred začatím práce aj ústne. Žiakov sme upozornili na to, že nejde o žiadnu písomku ani skúšanie a preto neexistujú žiadne dobré ani zlé odpovede. Chceme aby žiaci posúdili každú vetu podľa vlastného názoru a vyjadrili sa aj napriek tomu, že sa bude odpoveď líšiť od spolužiakovej odpovede. Žiaci vyplňali dotazník samostatne a ak niečomu nerozumeli, bolo im to vysvetlené. Po vyplnení sme dotazníky zozbierali.

Dotazník (Príloha 1) pozostáva z 15 otázok, ktoré majú charakter uzavretých otázok s možnosťou výberu odpovede. Je určený pre žiakov 1. stupňa základných škôl a umožňuje posudzovať klímu triedy zo štyroch hľadísk:

1. spokojnosť v triede (položky- 1,2,3,10)
2. vzťahy medzi žiakmi v triede (položky- 4,5,6,7)
3. kooperácia v triede (položky- 8,9)

4. tolerancia a porozumenie žiakov (položky- 11,12,13,14,15)

Metóda nedokončených viet

Pomáha učiteľom odhaliť obľúbené a kritizované časti. Za základnú časť vety možno stanoviť „ V našej triede mám najradšej...“, ktorú žiaci doplnia. Zvoliť si môžeme aj len jednu vetu, na ktorú sa vyžaduje viackrát odpovedať.

Túto metódu sme použili pred a po aplikovaní daných aktivít.. Každému žiakovi bolo nadiktovaných päť viet, ktoré mali dokončiť podľa svojho uváženia. Vety, ktoré sme žiakom nadiktovali zneli takto:

„ Mám rád ľudí, ktorí...“

„ V našej triede...“

„ Medzi spolužiakmi sa cítim...“

„ Môj kamarát by mal...“

„ V našej triede mám najradšej...“

Rozhovor

Je výskumná metóda, ktorou výskumník ústne zisťuje názory učiteľov, žiakov, rodičov na klímu školy alebo vybranú oblasť klímy.

Súčasťou našich skúmaní klímy triedy boli aj rozhovory so žiakmi. Práve v rozhovoroch sme získali objektívnejšie pohľady na skúmanú oblasť.

4.5 Analýza a interpretácia výsledkov výskumu

Na základe výskumných zistení uskutočňujeme analýzu s cieľom opísať aktuálne hodnotenie klímy triedy žiakmi. Analyzovali sme a vyhodnocovali odpovede za každú základnú školu osobitne.

Tabuľka č. 2: Ilustratívne znázornenie nášho výskumu

Experimentálna skupina	ES1	X	ES2
Kontrolná skupina	KS1	O	KS1

ES1, KS1- aktuálna klíma triedy (pretest- prvé testovanie)

ES2, KS2- aktuálna klíma triedy (posttest- opakované testovanie)

X- aplikovanie aktivít

O- žiadne aktivity

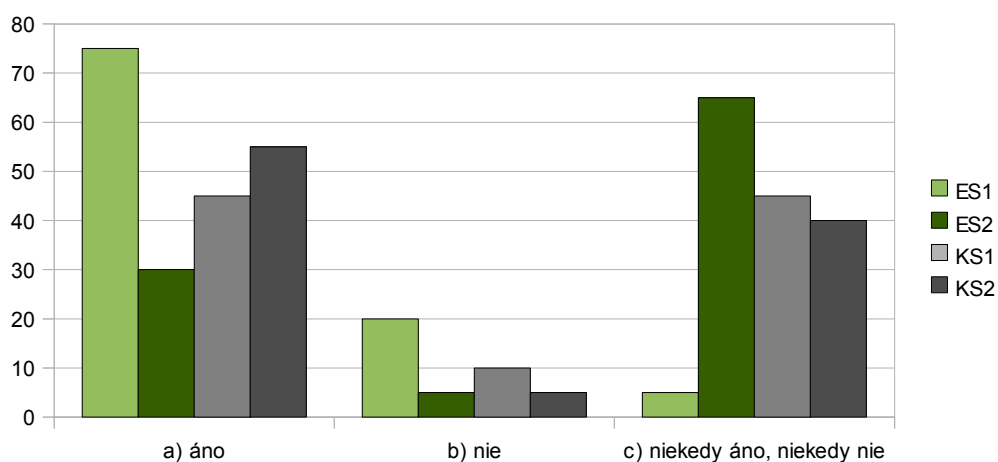
Spokojnosť žiakov v triede

Pomocou dotazníkovej otázky č. 1: „Rád chodíš do školy?“, kde bol zisťovaný záujem žiakov o školu, výsledky výskumu v experimentálnej skupine ES1 ukázali, že žiaci radi chodia do školy. Predpokladáme, že rozhodujúcim faktorom pri tejto odpovedi žiakov bolo, že počas nášho výskumu sa dokončila rekonštrukcia základnej školy, čo pozitívne vplývalo na žiakov. Škola dostala nové technické a materiálne vybavenie a žiakom sa to veľmi páčilo.

Po našom experimentálnom zásahu v experimentálnej skupine ES2 už taký záujem žiakov o školu nebol. Predpokladáme, že odpovede žiakov ovplyvnilo to, či v daný deň bolo plánované skúšanie, písomný test, či iná kontrola ich práce.

V kontrolnej skupine sa neukázali významne rozdiely medzi prvým a druhým testovaním.

Graf č. 1: „Rád chodíš do školy?“

ES1, KS1- aktuálna klíma triedy- pretest- prvé testovanie (použité vo všetkých ďalších grafoch)

ES2, KS2- aktuálna klíma triedy- posttest- opakované testovanie (použité vo všetkých

d'alších grafoch)

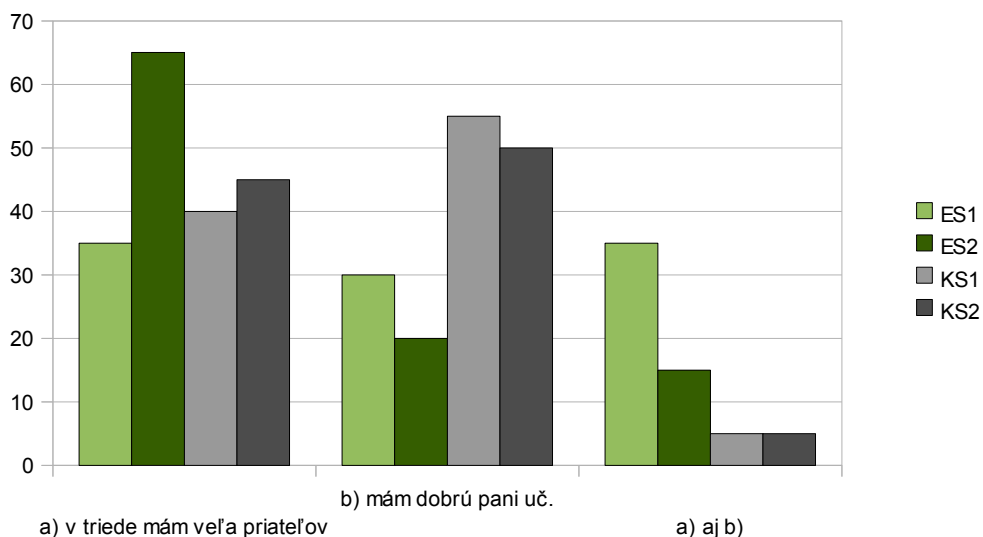
Pozitíva a negatíva vo vzťahu k triede sme zisťovali pomocou otázok č. 2: „Prečo máš rád svoju triedu?“ a č. 3: „Čo sa ti nepáči vo vašej triede?“ Žiaci mali možnosť výberu viacerých odpovedí a aj možnosť vyjadriť iný názor, čo aj využili. V obľúbenosti a pozitívach triedy v ES žiaci uprednostnili odpovede, ktoré sú spojené s ich vzájomnými vzťahmi. Žiaci majú veľmi radi svoju pani učiteľku. Predpokladáme, že žiaci majú svoju triednu učiteľku od prvého ročníka, sú na ňu zvyknutí a preto označili túto odpoveď. Myslíme si, že odpoveď „v triede mám veľa priateľov“ je tiež ovplyvnená tým, že sú žiaci spoločne v jednej triede od prvého ročníka a počas tejto doby si našli veľa kamarátov.

Po opakovanom testovaní v ES sa vzájomné vzťahy medzi žiakmi zmenili. Žiaci majú v triede veľa priateľov. Domnievame sa, že naše aktivity mali pozitívny vplyv na vzťahy medzi spolužiakmi. Žiaci počas aktivít navzájom spolupracovali, komunikovali a prezentovali svoje názory pred celou triedou, a to mohlo byť dôsledkom lepších vzťahov medzi spolužiakmi.

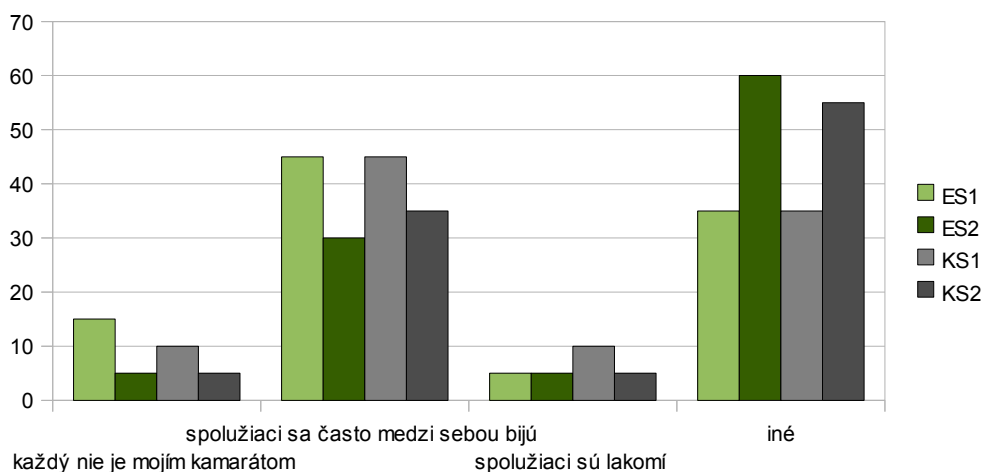
Kontrolná skupina preukázala vysoké hodnoty v odpovediach „v triede mám veľa priateľov“ KS1- 40 %, KS2- 45 % a „mám dobrú pani učiteľku“ KS1- 55 %, KS2- 50 %.

Spokojnosť žiakov v triede pred a po programe v experimentálnej a kontrolnej skupine.

Graf č. 2: „Prečo máš rád svoju triedu?“

Graf č. 3: „Čo sa ti nepáči vo vašej triede?“

V experimentálnej skupine pri prvom testovaní negatíva hlavne vyjadrili v tom, že sa spolužiaci často medzi sebou bijú, čo im veľmi prekáža. To, že sa žiaci často medzi sebou bijú prisudzujeme tomu, že sa snažia vybudovať si určitú autoritu medzi spolužiakmi a možno aj upútať pozornosť dievčat v triede. Z nášho grafu je zrejmé, že po aplikovaní daných aktivít klesol hnev a arogancia medzi spolužiakmi. Predpokladáme, že zmenou týchto hodnôt sa zaslúžili aj samotní žiaci. Pomocou ďalšej metódy rozhovoru sme zhodnotili, že žiaci bitky úmyselne nevyvolávajú a snažia sa kamarátiť so všetkými.

Kontrolná skupina preukázala výrazné zvýšenie v odpovedi „iné“, kde žiaci uvádzali, že nie je nič čo by sa im v triede nepáčilo.

Vzťahy medzi žiakmi v triede sme zisťovali v položkách č. 4, 5, 6 a 7.

Jednoznačne všetci žiaci v experimentálnej aj kontrolnej skupine pred pretestom odpovedali, že v triede majú kamaráta. Aj napriek tomu, že v predchádzajúcej otázke väčšina označila odpoveď, že „spolužiaci sa často medzi sebou bijú“, sú ich vzťahy pozitívne, medzi sebou sú priateľskí a do inej triedy by nechceli ísť. V triede sa cítia príjemne, majú tu veľa kamarátov a dobrú pani učiteľku.

V postteste sa nepreukázali žiadne výrazné zmeny v odpovediach žiakov ani v jednej zo skupín. Žiaci sa cítia aj naďalej príjemne vo svojej triede, majú veľa kamarátov a nevysmieávajú sa slabším žiakom.

Kooperácia v triede (položky 8, 9)

V otázke č. 8: „Je v triede niekto, kto ti v núdzi pomôže?“ všetci žiaci označili odpoveď „áno“. Žiaci si navzájom pomáhajú s úlohami a požičiavajú si pomôcky. Z predchádzajúcich odpovedí vieme, že vzťahy medzi žiakmi sú pozitívne, každý má v triede nejakého kamaráta a tak nemajú žiaci dôvod nespolupracovať medzi sebou. Neukázali sa významné rozdiely pred a po testovaní ani v jednej zo skupín.

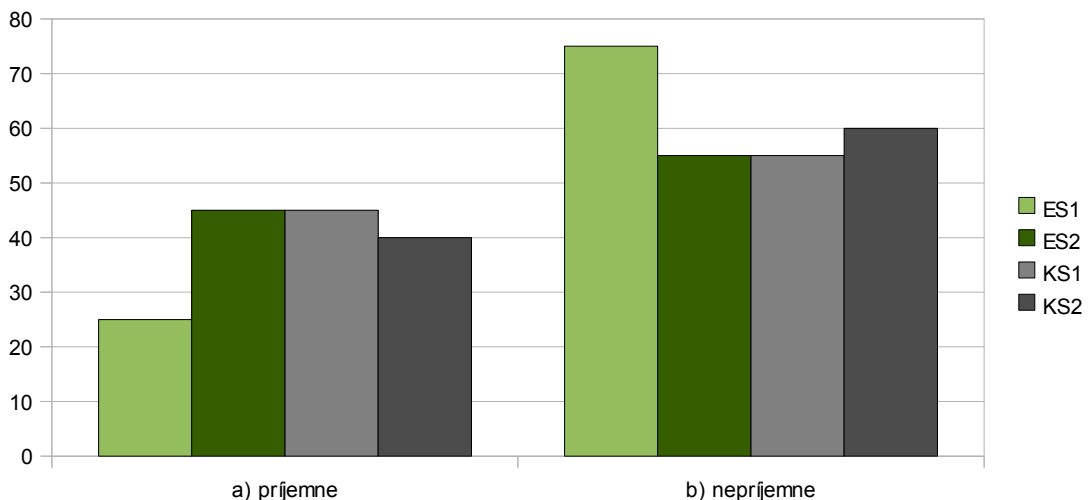
Tolerancia a porozumenie žiakov (položky 11, 12, 13, 14, 15)

Zaujímalo nás, do akej miery a či vôbec sú žiaci tolerantní voči sebe, svojmu okoliu, ale aj iným rasám. Dotazníkovými otázkami sme zisťovali hlavne názory žiakov na iné rasy a aká je ich miera tolerance voči iným rasám.

Podľa našich zistení, u žiakov v oboch skupinách pred testovaním mierne prevládajú predsudky voči iným rasám a intolerancia. Pomocou rozhovoru sme zistili, že na predsudky žiakov pôsobí aj to, že určitá časť dospelých majú negatívne postoje k iným rasám a to prostredníctvom vtipov, médií a iných negatívnych obrazoch.

Tolerancia a porozumenie žiakov pred a po programe v experimentálnej a kontrolnej skupine.

Graf č. 4: „Ako by si sa cítil, keby si mal v triede černocha?“

V experimentálnej skupine by sa žiaci cítili nepríjemne. Na otázku „Prečo?“ žiaci odpovedali, že by mali z neho strach a cítili by sa pri ňom zle. Myslíme si, že odpovede

žiakov ovplyvnilo to, že sú v triede sami belosi a nemajú skúsenosť s inou rasou.

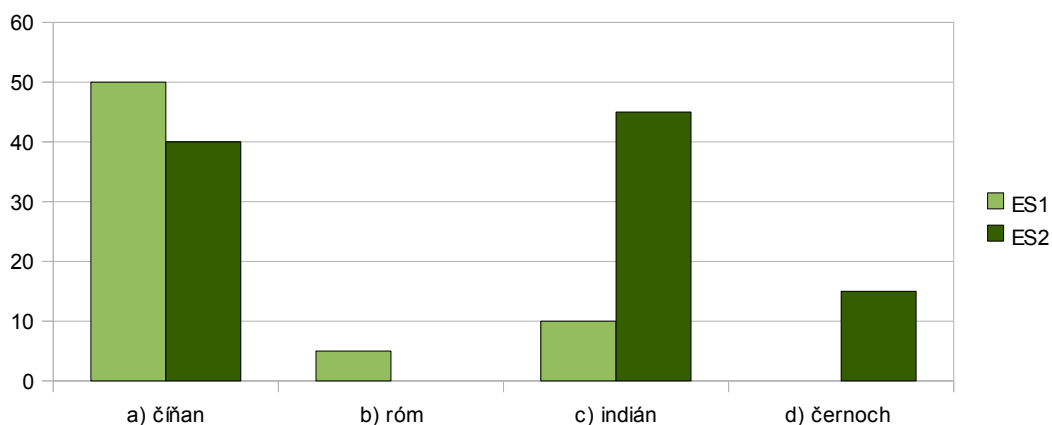
Zaujímavé je, že aj napriek tomu, že žiaci vnímajú túto rasu negatívne, väčšina žiakov by s takým spolužiakom chcelo sedieť v jednej lavici a ochutnať by tradičné jedlo ich krajiny. Z našej strany predpokladom týchto odpovedí je fakt, že deti sú veľmi zvedavé a radi objavujú nové veci.

Naopak v kontrolnej skupine neboli výrazne zaznamenané odpovede s nepríjemnými pocitmi žiakov voči inej rase. Predpokladáme, že na odpovede žiakov majú veľký vplyv osobné, každodenné skúsenosti zo života v rasovo zmiešanom prostredí. Žiaci majú v triede troch rómskych spolužiakov.

Po našom experimentálnom zásahu sa v ES pomerne hodnoty vyrovnali. Vybrané aktivity boli zamerané práve na túto problematiku a podľa našich zistení mali pozitívny vplyv na toleranciu a porozumenie žiakov voči iným rasám. Na základe rozhovoru žiaci odpovedali, že aj takí ľudia sú na svete a nebudú ich odsudzovať.

Graf č. 5: „S kým by si chcel byť kamarátom?“

Grafické znázornenie hodnôt experimentálnej skupiny pred a po programe.

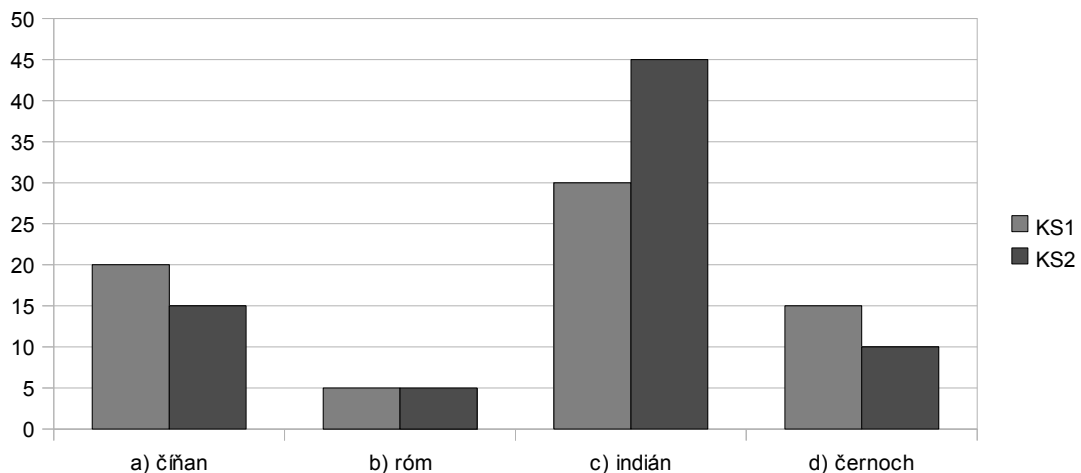
Zvyšné percento žiakov (35 %) odpovedalo, že nemá záujem sa kamarátiť ani s jednou z uvedených rás. Súčasťou našich skúmaní boli aj rozhovory so žiakmi. Tie sme využili aj práve na to, aby sme sa spýtali na dôvody ich odpovedí. Polovica žiakov by sa chcelo kamarátiť s číňanom, pretože majú šikmé oči, sú podľa nich veľmi zábavní a ovládajú bojové umenia, ktoré by ich mohli naučiť. Indiáni žiaci označili z dôvodu zaujímavého vzhľadu a inej kultúry. Bola označená aj odpoveď „ b) róm“. Dôvodom prečo ju žiak

označil bolo to, že sa mu páči ich reč a chcel by sa ju naučiť.

V postteste sa výrazne zvýšila odpoveď „c) indián“ a zmena sa objavila aj v názoroch na kamarátstvo s uvedenými rasami. Ani jeden zo žiakov neodpovedal, že by nemal záujem sa kamarátiť ani s jednou s uvedených rás.

Na základe rozhovorov so žiakmi sme zistili, že predsudky žiakov voči iným rasám sa mierne znížili.

Graf č. 6 : Hodnoty kontrolnej skupiny pred a po programe.

Ako sme uviedli v predchádzajúcej otázke aj tu predpokladáme, že na odpovede žiakov majú veľký vplyv osobné, každodenné skúsenosti zo života v rasovo zmiešanom prostredí. Keďže majú žiaci v triede spolužiakov inej rasy, nemajú problémy nadväzovať kontakty aj s inými rasami. Pred a po testovaní nie sú výrazné zmeny, a to je predpokladom, že žiaci pozitívne vnímajú iné rasy a kultúry.

Metóda nedokončených viet

Ďalším výstupom nášho výskumu je aj metóda nedokončených viet. Zisťovali sme ako žiaci vnímajú atmosféru v triede a vzťahy medzi sebou pred a po aplikácii aktivít. Nedokončené vety sme vyhodnocovali ručne sumarizovaním opakujúcich sa alebo jednotlivito uvádzaných slov, slovných spojení a hľadáním spoločného pomenovania pre skupinu uvádzaných pojmov- vlastností.

Odpovede na nedokončené vety v experimentálnej skupine pred a po výskume:

Tabuľka č.3: „ *Mám rád ľudí, ktorí...* “

PRED	PO
<ul style="list-style-type: none"> • sú milí • úprimní • pomáhajú druhým ľuďom • neklamú 	<ul style="list-style-type: none"> • sú priateľskí a milí • úprimní • šťastní a zábavní • sú z Ruska • majú psa • majú motorku

Z našej tabuľky môže vidieť, že názory žiakov na ľudí sa pred ani po výskume nezmenili. Najväčší počet žiakov písalo, že majú radi ľudí, ktorí sú milí a priateľskí. Predpokladáme, že žiaci sú vedený k pozitívnemu vnímaniu iných ľudí svojimi učiteľmi.

Tabuľka č.4: „ *V našej triede...* “

PRED	PO
<ul style="list-style-type: none"> • máme dobrú p. učiteľku • materiálne vybavenie (je počítač, tabuľa, nástenka, dataprojektor) • je menej chlapcov ako dievčat 	<ul style="list-style-type: none"> • sa cítim dobre • sú dobrí ľudia • je veľa nadaných detí • materiálne vybavenie (je moderná technika, koberec, tabuľa, rastliny)

Túto vetu žiaci poňali rôzne. Asi polovica žiakov pred výskumom vetu dokončila tým, že vymenovala všetko čo sa v triede nachádza. Po výskume sa frekvencia týchto viet výrazne znížila. Začali sa objavovať vety, z ktorých je zrejmé, že sa žiaci vo svojej triede cítia príjemne. Zaujala nás zmena v odpovediach, v ktorých sa žiaci viacej zameriavajú na vzťahy medzi sebou. Vnímajú to, že majú medzi sebou dobrých a nadaných spolužiakov. Myslíme si, že dôvodom je väčšia spolupráca a komunikácia medzi žiakmi počas nášho výskumu.

Tabuľka č. 5: „ *Medzi spolužiakmi sa cítim...* “

PRED	PO
<ul style="list-style-type: none"> • dobre, príjemne • ako boss • šikovnejšia 	<ul style="list-style-type: none"> • dobre, príjemne

Po postteste všetci žiaci odpovedali, že sa medzi spolužiakmi cítia príjemne. No nás hlavne zaujali odpovede „ako boss“ a „šikovnejšia“, ktoré boli pred pretestom. Počas výskumu sme zistili, že v triede sa nachádzajú dvaja vodcovia (dievča a chlapec). Ich správanie voči spolužiakom bolo arogantné a niektorí žiaci sa im úplne vyhýbali. Počas aktivít sme sa snažili aby sa všetci žiaci zapájali rovnako, eliminovať agresiu a vodcovské správanie dievčaťa a chlapca. Myslíme si, že naše pôsobenie v triede malo pozitívne účinky, čo môžeme vidieť aj v rozdielnych odpovediach žiakov.

Tabuľka č.6: „ *Môj kamarát by mal...* “

PRED	PO
<ul style="list-style-type: none"> • byť dobrý, priateľský, milý • úprimný • múdry • zábavný 	<ul style="list-style-type: none"> • byť priateľský, milý • úprimný • mať dobré srdce • dobre vyzerat' • mať rád zvieratká

Rozdiely pred a po testovaní nie sú výrazné. Ako pri prvej vete aj tu predpokladáme, že žiaci sú vedený k pozitívnemu vnímaniu iných ľudí svojimi učiteľmi.

Tabuľka č. 7: „ *V našej triede mám najradšej...* “

PRED	PO
<ul style="list-style-type: none"> • pani učiteľku • spolužiakov • predmety (matematiku, slovenský jazyk, anglický jazyk) 	<ul style="list-style-type: none"> • pani učiteľku • spolužiakov • učenie • prestávky

	• atmosféru v triede

Z odpovedí žiakov je zrejmé, že v triede majú najradšej svoju pani učiteľku, čo sa nezmenilo ani po našom experimentálnom zásahu. Pomocou doplnkovej metódy rozhovoru sme sa žiakov pýtali na dôvody ich odpovedí. Zistili sme, že pani učiteľka je spravodlivá, priateľská, zábavná a dobre vysvetľuje učivo, ktoré preberajú. Nie je ani veľmi prísna. Dáva im riešiť rôzne úlohy, ktoré sú veľmi zaujímavé. Nie je náladová, nevysmieva sa žiakom a neuráža ich.

4.6 Overenie hypotéz

Hypotéza H1 bola potvrdená. Medzi spokojnosťou žiakov s triedou pred a po testovaní sa v experimentálnej skupine objavil štatisticky významný rozdiel. Z grafov (č. 1, 2 a 3)je zrejmé, že pozitívny nárast v spokojnosti žiakov s triedou bol oproti kontrolnej skupine väčší. V kontrolnej skupine zostali hodnoty pomerne na rovnakej úrovni, čo pripisujeme nemennému prostrediu a atmosféry v triede.

Hypotézy H2 a H3 neboli potvrdené. Rozdiely vo vzťahoch medzi žiakmi pred a po testovaní sa v experimentálnej ani kontrolnej skupine štatisticky neobjavili.

Hypotéza H4 bola potvrdená. Na grafoch v experimentálnej skupine vidíme výraznú tendenciu k zlepšeniu, čo prisudzujeme vplyvu aplikovania daných aktivít. Predsudky žiakov po testovaní sa znížili. V kontrolnej skupine sa neukázali štatisticky významné rozdiely medzi prvým a druhým testovaním ani v jednej z použitých škál.

4.7 Uplatnenie výsledkov v praxi

Počas nášho pôsobenia v triedach sa žiaci naučili:

- viacej komunikovať medzi sebou, predovšetkým jasne a zreteľne vyjadrovať svoje myšlienky, názory, postoje a hodnoty
- byť empatický a vedieť identifikovať pocity partnera a sám sa vyvarovať hnevu, agresivity a vysmievaniu sa ostatným spolužiakom

- prijať názor druhého, aj keď je protikladný a pokúsiť sa vidieť problém z druhej strany
- nielen prijať protikladný názor, ale vedieť aj priznať, že som sa mýlil, že tento môj názor je chybný
- porozumieť, pochopiť odlišný postoj a názor druhého a hľadať kompromisné riešenia

Na základe toho navrhujeme výšiť úroveň hodnotovej orientácie žiakov vo výchove aj vzdelávaní. Viest' ich k rozvoju empatie, sociálnych zručností a schopností. Zvyšovať povedomie žiakov o nebezpečných následkoch diskriminácie, príkladovať a uvádzať konkrétne, skutočné situácie a dôsledky diskriminácie ako z histórie, tak súčasnosti.

Viest' žiakov k asertívnemu správaniu, aby dokázali otvorene pomenovať a vyjadriť svoj vlastný názor bez toho, aby obmedzovali či urážali iných. Klásť zvýšenú pozornosť na eliminovanie predsudkov, ktoré ak sú silne zakorenené, prerastajú do stereotypov a ovplyvňujú nielen život jednotlivca, ale celej spoločnosti.

Naznačené odporúčania na zlepšenie klímy v triedach, ale aj na školách určite nezahŕňajú všetky oblasti. Ich naplnenie však triedu, školu posunie vpred. A ak sa k tomuto úsiliu pripoja aj rodičia, výsledný efekt bude podstatne kvalitnejší.

ZÁVER

Pomocou dotazníkového šetrenia, metódou nedokončených viet a metódou rozhovoru sme sa pokúsili overiť naše predpoklady o pôsobení výskumu na zmeny v prežívaní vzájomných vzťahov v triede.

V našej výskumnej vzorke obsahujúcej 30 člennú experimentálnu skupinu a kontrolnú skupinu s počtom participantov rovnako 30 sme identifikovali štatisticky významné rozdiely vo vnímaní ku klíme triedy žiakmi pred a po aplikovaní daných aktivít. Môžeme preto vyvodit' záver o vysokej miere efektu výskumu.

Na základe týchto zistení konštatujeme, že výskum mal pozitívny účinok na zmeny v prežívaní vzájomných vzťahov v triede. Dimenzie ako spokojnosť v triede, vzťahy medzi žiakmi v triede, kooperácia v triede, tolerancia a porozumenie žiakov boli dôsledkom aplikovania daných aktivít v experimentálnej skupine štatisticky významne vyššie. V kontrolnej skupine sa štatisticky nepreukázali významné rozdiely vo vnímaní žiakov ku klíme triedy.

Ako doplnkové metodiky sme použili metódu nedokončených viet a metódu rozhovoru. Pomocou týchto metód sme sa uistili, že naše pôsobenie danými aktivitami v triedach bolo úspešné. Sami žiaci, ale aj učitelia, nám potvrdili, že v triedach sa citel'ne znížilo násilné reagovanie žiakov pri riešení problémov a zvýšilo sa úsilie riešiť problémy v triede dohodami. V triede sme zaznamenali aj menej fyzického a verbálneho násilia, vznikla ohľadupnejšia sociálna atmosféra a bola badať väčšia ochota na spoluprácu.

Potešilo nás, že po programe sa tiež u žiakov výrazne pozitívne zvýšila spokojnosť a súdržnosť žiakov v triednom kolektíve. Teda program mal pozitívny vplyv aj na sociálne vzťahy v triede a vzájomné akceptovanie odlišností.

Je dôležité spomenúť, že pri našom type výskumu nebolo možné odfiltrovať všetky vstupujúce faktory, ako napr. osobnosť výskumníka; náš štýl vedenia programu; atmosféra v škole a v triede, ktorá bola v oboch triedach úplne iná; rôzne zážitky žiakov v priebehu obdobia realizácie výskumu, ktoré sme my nemohli predpokladať a ani ich ovplyvňovať a pod. Nevyklúčujeme ani efekt výskumníka pri druhom testovaní a keďže nás žiaci už dlhšie poznali, nedalo sa vyhnúť ani čiastočnému vzájomnému emocionálnemu zaangažovaniu. Toto všetko mohlo vyústiť do úplne iného vnímania našich osôb žiakmi pri postteste.

Na základe zistených skutočností môžeme skonštatovať, že klíma triedy je pozitívna.

Avšak, je dôležité zamyslieť sa nad nedostatkami vzťahov a o možnostiach ich zlepšenia. Na záver si dovoľíme tvrdiť, že výsledky výskumu sú pre školu veľmi prínosné a povzbudzujúce. Dostali sme obraz o dobrých medziľudských vzťahoch školského života, ktoré sú hlavným predpokladom vytvárania príjemnej, protipredsudkovej klímy triedy a školy.

POUŽITÁ LITERATÚRA

CÍLKOVÁ, E.- SCHONEROVÁ, P. 2007. *Námety pro multikulturní výchovu*. Praha: Portál, 2007. 168 s. ISBN 978-80-7367-238-6

ČÁP, J. - MAREŠ, J. 2007. *Psychologie pro učitele*. Portál, 2007. 656 s. 80-73672731

ČAPEK, R. 2010. *Třídní klima a školní klima*. Grada, 2010. 325 s. ISBN 978-80-247-2742-4.

DÚBRAVOVÁ, V. 2006. *Multikulturná výchova*. [online]. Nadácia Milana Šimeku, 2006. [cit. 2011.10.11.] Dostupné na internete:
<http://www.multikulti.sk/dok/kapitola-1.pdf>.

GAVORA, P. 1999. *Akí sú moji žiaci?*. Bratislava : Práca, 1999. 239 s. 80-70943351

HANULIAKOVÁ, J. 2008. Klíma triedy a jej význam v tvorivo - humanistickej výchove. In *Výchova v pedagogickom výskume a praxi*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2008. ISBN 978-80-8105-007-7, s. 112-124. Dostupné na internete:
<http://www.spaeds.org/uploads/publikacie/vychova%20v%20pedag%20vyskume.pdf>.

HANULIAKOVÁ, J. 2010. *Kreovanie klímy triedy v edukačnej praxi*. Bratislava: Iris, 2010. 102 s. ISBN 978-80-89256-51-8

KLEIN, V. 2008. *Multikulturná výchova a rómovia*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2008. 170 s. ISBN 978-80-8094-333-2

ĽUPTÁKOVÁ- VANČÍKOVÁ, K. 2008. *Učíme sa žiť v pestrom svete alebo Interkulturná výchova v primárnej edukácii*. [online]. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum, 2008. [cit. 2011.10.12.] Dostupné na internete:
<http://www.rocepo.sk/downloads/RocMetPrirucky/UcimeSaZitvPestromSvete.pdf>. ISBN 978-80-8045-527-9

OLÁHOVÁ, A. 2011. *Klíma školy*: bakalárska práca. [online]. Olomouc: Univerzita

Palackého, 2011. [cit. 2011.10.11.] Dostupné na internete:

<http://theses.cz/id/wvmpvo/?lang=en;furl=%2Fid%2Fwvmpvo%2F>

PETLÁK, E. 2006. *Klíma školy a klíma triedy*. Bratislava: Iris, 2006. 119 s. ISBN 80-89018-97-1

PRUCHA, J. 2000. *Multikultúrní výchova. Teorie-praxe-výzkum*. Praha: ISV nakladatel'stvo, 2000. 211 s. ISBN 80-85866-72-2

SABOL, J.- ZUBKOVÁ, I. *Tvorba protipredsudkovej klímy v triede*. [online]. Euroformes, s.r.o. [cit. 2011.10.23.] Dostupné na internete:

<http://www.multikulti.sk/dok/Tvorba-protipredsudkovej-klímy-v-triede.pdf>. ISBN 80-89266-03-7.

ŠÁNDOROVÁ, V. 2011. *Multikultúrna výchova na I. stupni ZŠ*. [online]. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum, 2011. [cit. 2011.10.23.] Dostupné na internete:

http://www.mpc-edu.sk/library/files/multikulturna_vychova_web.pdf. ISBN 978-80-8052-376-3.

ŠVEC, Š. a kol. 1998. *Metodológia vied o výchove*. Bratislava: Iris, 1998. 300 s. ISBN 80-88778-73-5

SZÍJARTOVÁ, K.- MALÁ, D. 2008. *Učebný a sociálny proces v triede*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2008. 60 s. ISBN 978- 80-8094-325-7

TUREK, I. 2008. *Didaktika*. Bratislava: Iura Edition, 2008. 598 s. ISBN 978-80-8078-198-9.

